

BAJAI HONPOLGÁR

Független város- és környezetvédő lap

1991. május

II. évfolyam 5. szám

Ára: 18,40 Ft

NYÉKI HOLT- DUNA

A hatvanas évek vége felé őszi délutánon felültem a kerékpáromra és áttekertem a Duna hídján egészen a megyehatárig. Volt ott egy csodaszép tó. Úgy hívták: Nyéki Holt-Duna, ami már az 1820 körül készített térképeken holtágként szerepelt. A déli partja közelében vezetett egy út, ha azon az ember elment a második nyiladéki és jobbra fordult, kiért a világ egyik legszebb helyére.

Idén Húsvétvasárnap ott jártunk. Nem volt meglepetés, hogy tó — hasonlóan az elmúlt tizenöt év őszeihez, kora tavaszaihoz — nincs. Pontosan nem emlékszem, melyik évben kezdődött, hogy helyén kiszáradt, megrepedezett iszapot, vagy egy

növénnyel benőtt rétet találtam. Néha két-három évig nem volt benne víz, majd nagyobb áradások után újjászületett, és olyan volt, mint régen. Az volt a furcsa, hogy ez mindig csak néhány hónapig tartott, pedig régebben ez csaknem állandó tó volt. Nem először jártam ezen a környéken, így pontosan tudom, honnan jön ide a víz, ha a Duna áradni kezd. Ma ezt inkább úgy helyes mondani, hogy honnan jönne, ha úgy folyna, mint tizenöt-húsz éve: a Dunából a Vén-Dunán és a Csértán keresztül. A Csértából pedig egy fok vezetett a Nyékibe a harmadik kis híd alatt. A Csértán, a valaha volt

folytatás a 2. oldalon

folytatás az 1. oldalról

Pörboly-felső vasúti megálló helyének közelében, a régi mederben van egy két-száz méter hosszú áttöltés, azon vezet egy betonozott út. Az út alatt van egy átereszt, nyilván azzal a szándékkal, hogy a víz közlekedhessen. A probléma csak annyi, hogy gyors áradások alkalmával ez nem képes elég vizet átengedni, így az áttöltés túlsó felén egy méterrel is kisebb marad a víz magassága. Ha valami csoda, vagy jóval nagyobb vízállás esetén a Csertában mégis elég magas lesz a víz, következik a fok. A mederben sétálva, alighogy elhagyjuk a fok kiágazását, találhatunk egy — valószínűleg ideiglenes szállítási út építése céljából készült — ott felejtett áttöltést, aminek a tetejét az elmúlt másfél évtized nagy vizei megpróbálták elmosni, de csak fél méter sikerült. Ez a második akadály is elég lenne a Nyéki Holt-Duna lassú halálához, de a kegyelemdőfést két éve a harmadik kis közúti híd felújítási munkái adták meg azzal, hogy az építés utáni tereprendezés során elfelejtkeztek arról, hogy itt valaha fok volt, és a környező tereppel azonos szinten simították el a területet. Tették ezt azért is, mert itt két erdészeti út is átvezet a híd alatt, és azoknak a fok fölött újabb kis hidat kellett volna építeni, ha a fokot meghagyják. Az pedig, hogy a Nyéki felé tovább haladva a mederben újabb, de az előzőknél jóval kisebb, negyedik áttöltés van a fokban, semmi jelentőséggel nem bír, hiszen, ha a víz az előzőkön túljutott már, akkora, hogy úszik az egész Gemenc. Ez utóbbi nagy vizes állapot pedig nem következik be minden évben, sőt három évenként sem.

A Gemenci Tájvédelmi Körzet létrejöttkor, 1977-ben a rendelet kiemelten védett részek kijelölését írta elő, így "szigorúan" védett területnek jelölték ki ezt a holtágat és annak környékét. Ma ezt a természetvédelmi gyakorlatban "fokozottan" védettnek nevezik, de csak idén válhat azzá, mivel korábban a felelősök ennek jogi végrehajtását elmulasztották.

Valamikor réges-régen a halak áradáskor jutottak a Nyéki Holt-Dunához hasonló helyekre, és felnövekvő új nemzedékeik bölcsői voltak ezek. Természetesen a fokok jelentős része mesterséges vagy mesterségesen fenntartott volt. A halászok voltak azok, akik létrehozták, fenntartották ezeket. Ma valahogy elfelejtődött ennek szükségessége. Hasonló a helyzet a többi holtágnál és természetesen az azokat tápláló fokoknál. Például ideiglenesnek készült, de legalább tíz éves, változó magasságú áttöltés található a Batai-Vén-Dunát tápláló Cimer-

fokban, vagy a Káposztásba vizet vezető fokban is.

Az elmúlt évben, attól a nemes szándéktól vezetve, hogy a halak számára a Szeremlei Sugovicában a vizet visszatartsák, egy gátat létesítettek annak torkolatában. Van egy aggályom. Modellnek tekintve a Nyéki Holt-Dunát, a helyzet kísértetiesen hasonló. A bajai vízmércén mért 580-as vízállás megfelel az elzárás tetejének, a 390-es vízállás pedig a gátban levő cső fenekének, a cső az áttöltésben a tervek szerint 800 mm átmérőjű. A szándék nagyszerű, de félek, hogy időnként nem lesz visszatartható víz, mivel 580 cm alatt a Szeremlei Sugovica szintje jóval a Duna szintje alatt marad. Nem beszélve arról, hogy a halászok nem voltak hülyék, amikor a halakat a Dunából a holtágakba engedték, mivel azok egyébként is oda szándékoztak menni. Az 580 cm feletti vizeknél pedig a behelyezett halak oda úsznak, ahova nekik tetszik, de nagyon valószínű, hogy inkább több lesz a holtágban, mint előtte volt. Ilyenkor tehát betölti funkcióját az elzárás. Tudom, hogy amennyiben nem történik jelentős beavatkozás a Szeremlei-Sugovica megmentése érdekében, helyén nemsokára legfeljebb vizenyős rét lesz, és csak nagyon nagy áradások után fog emlékeztetni régi szépségére. Ez természetesen érvényes több másik holtágra is.

A Gemenci Tájvédelmi Körzet nagyobbik — a Duna jobbparti — részén a folyamszabályozáson kívüli, vizet érintő beavatkozások szakmai felügyeletét a Közép-Dunántúli Vízügyi Igazgatóság látja el. Székesfehérvár messze van, de az ottani szakemberek elképzelése is pontosan az, hogy egy természetvédelmi szempontú, átfogó vízügyi rendezés részeként a fokokat helyre kell állítani. Hasonló véleményük volt a múlt év nyarán itt járt holland ökológusoknak is. Ez érdeke horgásznak, halásznak, erdésznek, természetvédőnek egyaránt.

Nem vagyok derűs optimista. Amikor ellopják egy-egy kerékpáromat — néha évente kettőt is — az ismerőseim majdnem száz százaléka azt a tanácsot adja, lopják helyette másikat. Ma valahogy olyanná változott a világ, hogy ez is egy életmód modell. Mindenki revansot akar venni, gyárt egy hamis indokot a jogossághoz és visszavág. Mindegy, mi vagy ki szenved újabb jogtalan károsodást, sérelmet, legyen az réti sas, fekete gólya, egy még háborítatlan vízpart, vagy a halak ívőhelye. Lényeg a revans, akkor is, ha gyermekeinket vagy azok gyermekeit lopjuk meg.

Április 16-án a Parlament foglalkozott egy határozat-tervezettel, amely az érintett Duna menti országokkal közös nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek létrehozását szorgalmazza. A tervezet szűkebb környezetünket annyiban érinti, hogy egyik ilyen fent említett terület lehetne a Siótól a Drávaig tartó, jugoszláv-magyar Duna menti nemzetek parkja. "A törvénytervezet részletes vitára bocsátásáról nem sikerült dönteni, mert többszöri felszólítás ellenére sem gyűlt össze a határozathoz elegendő képviselő a teremben." (Magyar Hírlap, 1991. április 17.) A tisztelt Honatyák, Honatyák bevásárolni mentek inkább, vagy "biciklit visszalopni".

Kalocsa Béla

ÜLÖK AZ ASZTALOMNÁL

Ülök az asztalomnál és lapozgatom a most megjelent "Gemenc" albumot (Felső Barnabás — Papp Attila). Elöttem képeken a buja vegetációjú ártéri erdő, a csodálatos még megmaradt öreg tölgyek, a rétek virágzó nyegei, a ballagó vaddisznók. Megelevenedik a konda. Rőfögve, horkanva nyargalnak, kísérve a kis csíkos malacokat. Közben elbődül az erdők királya, a szarvas is. A vízen halkán siklik a halász ladikja. A lemenő nap átvilágítja a dobóhálót és úgy tűnik, mint egy, a víz fölé kifeszített hatalmas pókháló. A virágok kelyhében rovarok kutatnak nektár után és tarka lepkék serege csapong gondtalanul a virágmező fölött.

Ahogy ballagok a csendben, elmélyülten, a természet szépségében időnként megmártóztatva, egyszerre elém kerül egy kidölt fa. Aztán még egy, majd a tarra vágott erdő is. A kidölt, kidöntött fákon hajdani fészkek maradványai, mellettük törött tojások héja. A bokrok sűrűjében a vízparton orvhalász várja a kínálkozó alkalmat, hogy halhoz jusson. Amott csapda lesi áldozatát. Szörnyű érzés fog el! Hová jutottam? Menekültni igyekszem. Keresem az erdőből kivezető nyiladékokat. Nem találok. Hatalmas szeméthegek állják el utamat, lábam elbotlik az elhasznált gumiabroncsban. Elessen. Kezem üres konzervdoboz hasítja fel.

Valaki a vállamhoz ér! Felriadok. Feleségem szól, hogy elszundikáltam, miközben a könyv képeiben gyönyörködtem. Elgondolkodom. Tényleg rémálom volt-e, és a valóság a könyvben található? Bárcsak úgy lenne!

R.A.

FÁSÍTÁS NEM LESZ BAJÁN, DE AZÉRT JUT VIRÁG AZ ERKÉLYEKRE

Talán mehökkentő a cím, de egy mondatban összefoglalva így jellemezhetnénk az 1991-es évet a városi szintű kertészkedés szempontjából.

Akiknek volt türelmük és kedvük Baja költségvetését áttanulmányozni, azok láthatták, hogy igen kevés pénz jutott a fákra, parkokra.

— Egészen pontosan mennyi? — kérdeztem Homonnai Ildikót, a városgazdálkodási főelőadót.

— A költségvetés majdnem öt és félmilliót állapít meg a parkok fenntartására, a teljes zöldfelület gondozására. Fásításra egymillió áll rendelkezésünkre, de sajnos nem tudjuk erre a célra felhasználni.

— Ezt nem értem. Van pénz, és Önök mégsem ültetnek fákat?

— Ez minden évben a lehetőségeinktől függ. Amikor nagyobb keret volt, rengeteget ültettünk. Ma az a veszély áll fenn, hogy a meglévők utógondozását hogyan elégítsük ki. Gyakorlatilag veszélybe kerülhet az előző telepítés is, ha nem tudjuk intenzíven öntözni, és úgy ápolni, ahogyan megkívná. Ez nem egy kiegyensúlyozott dolog, hanem mindenkor az anyagi lehetőségek függvénye. Egyébként ahol ki kell vágnunk egy fát, azt azért pótoljuk.

— Valamikor Baját a fák városaként emlegették. Ez már csak történelem?

— Az enyhe túlzás, hogy a fák városa lenne a Sugovica-parti kisváros, de az

tény, hogy elég sok van belőlük. Utcáinkon, tereinken a különböző faültetési korszakok ma is élő tanúival; platánnal, gömbakáccal, nyárfákkal találkozhat a figyelmes szemlélő.

— Ha jól emlékszem, tavaly előtt rózsakörkép volt. Ilyenre számíthatunk-e?

— Az egy egyedi dolog volt. Valamilyen ok miatt az egyik faiskolában megmaradt néhány ezer tő, és azt ajánlották fel nekünk, amit mi továbbadtunk a lakosságnak. Próbálkozunk ilyennel most is, de még nem kaptunk választ.

— Menjünk le egészen földközébe. Mintha kevesebb virág lenne!

— Sajnos ez is igaz. A virágfelület csökken, helyére többnyire fűvet vetünk. Az idén húszezer körüli palántát ültetünk ki, de jó, ha háromnegyede megmarad.

— Ekkora veszteségeik lennének?

— Nem csak arról van szó, hogy nem fogan meg, vagy évközben kiszárad. Nagy részét az emberek lopják el — főleg az árvácskákat — díszítik velük kiskertjeiket, lakótelepi erkélyeiket, ablakaikat.

— Mekkora területet ápolnak?

— 340 ezer négyzetméter a gondozott terület, tehát van mit csinálnia annak a húsz embernek, akiknek az a feladatuk, hogy színt vigyenek a bajai betondzsungelbe, ezzel barátságosabbá téve a rideg környéket.

Szőke Tamás

Cseh Tamás koncertje

A koszlott, tipikus kelet-európai színházteremben ülve néztük az érkező közönséget. Nemcsak mi, 35 és 45 közöttiek jöttünk össze, hanem szép számmal olyanok is, akik Cseh Tamás első dalainak megszületésekor még nem is éltek. Együtt vártuk az Új dalokat, az énekest, aki a ránk bámuló üres színpadot fogja betölteni — egyedül, egy szál gitárral.

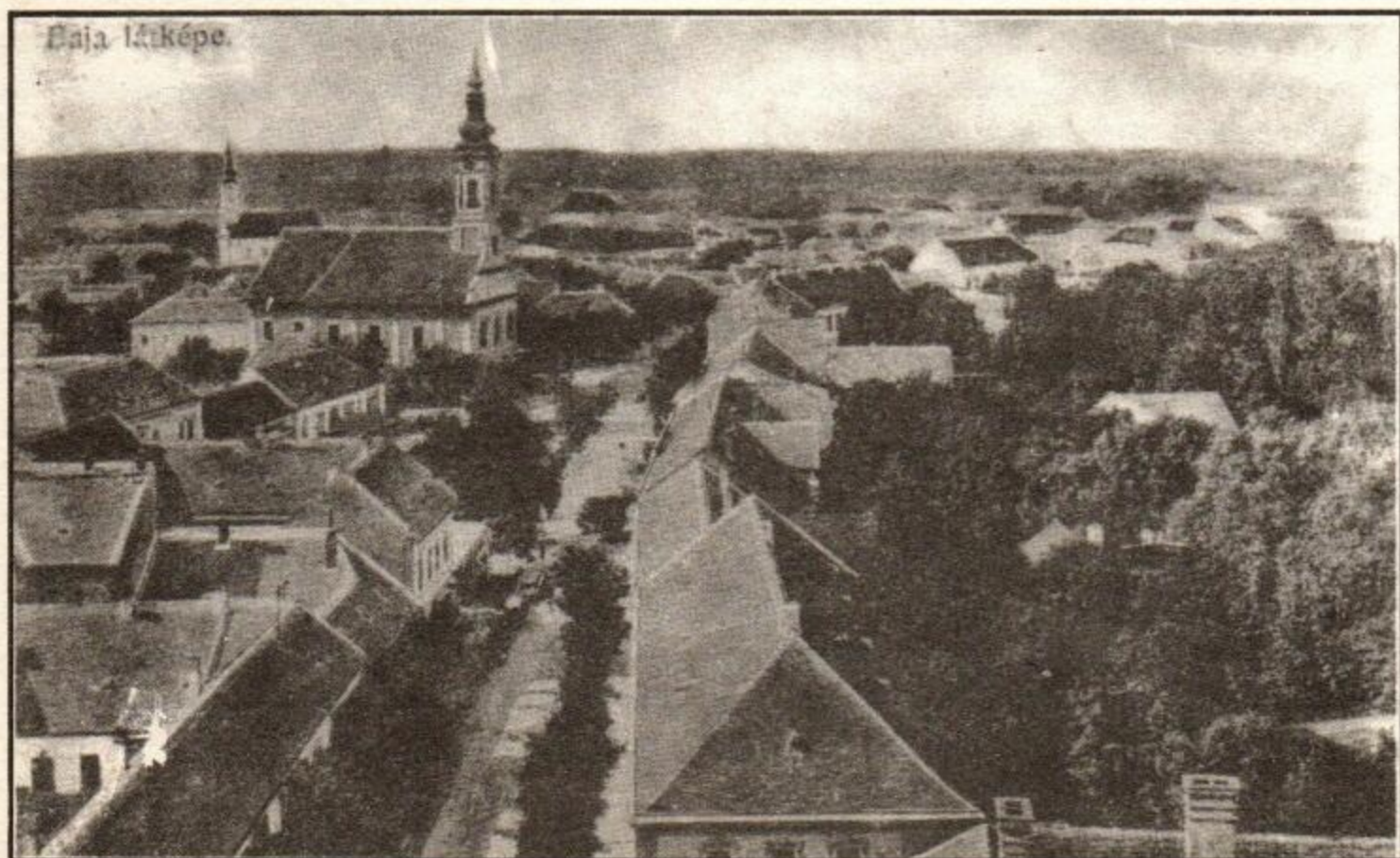
És énekelt. A dalok közt nem volt semmi összekötő szöveg, mégis teljes ívet írtak le napjainkról, magunkról, érzéseinkről. De nemcsak a magunkéiról; arról is szólt, hogy csak egy rész vagyunk a közös "reszli Európából". Annak a bálnak részesei, mely készületlenül ért bennünket, melyben keressük a tánchoz illő lépéseket.

Hol ironikusan, hol fájdalmasan szólnak az Új dalok arról, hogy hisszük a változást, keressük helyünket, de mégis reméljük: valamit meg tudunk őrizni korábbi önmagunkból. S Kelet-Európa is "másmilyen" marad. Különbözőségünk ne felszínes külsőségekben, vöröscsillagos, sarló-kalapácsos másságban nyilvánuljon meg, hanem a már-már közhellyé váló Európa felé tartásban őrizzük meg mindazt, ami Hrabal, Örkény István, Vajda, Mestrovic, a Szervátiuszok, Bulgakov mássága.

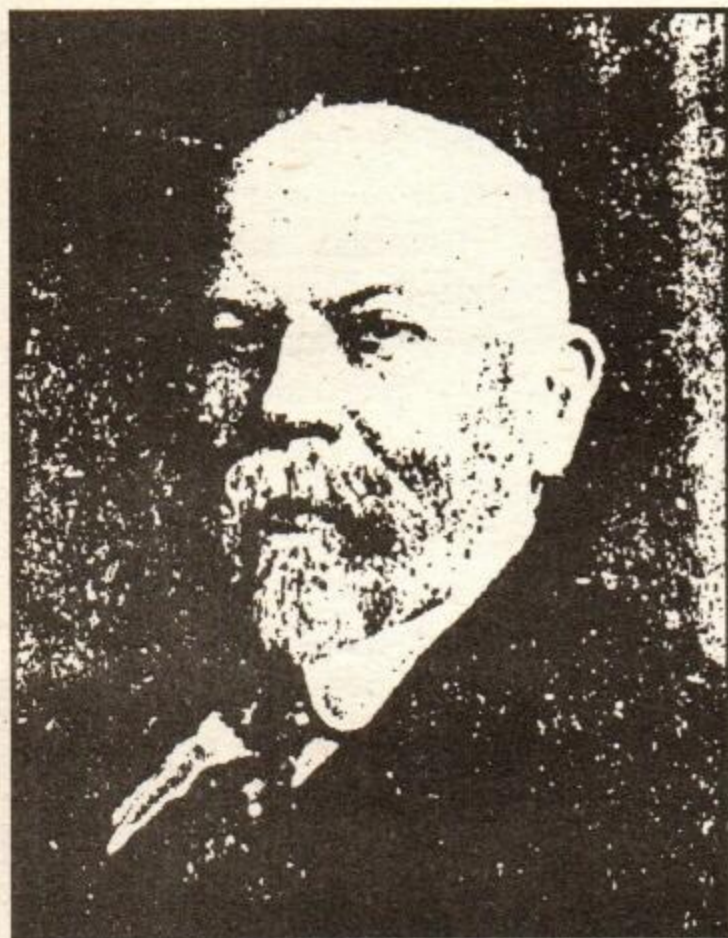
Dallam, szöveg és az előadó el nem választható, külön-külön nem élnek. A dalokból soha nem lesz sláger. Ezeket hallgatni kell, érteni, hiszen az énekmondó történetünket meséli.

A koszlott, igazi kelet-európai színházteremben mindazt, ami "belénk szorult", Cseh Tamás "kimondta helyettünk" — magyarul.

M.ZS.

BAJAI ARCKÉPCSARNOK

DONÁTH GYULA (1849-1944)

Az európai nevű orvosprofesszor apja Donáth Ábrahám kiskereskedő volt, anyja divatárus. Szülei az egykor Fő utca (ma Szabadság utca) 369. számú házban laktak. Szorgalmas, szerény és vallásos emberek voltak, két fiúgyermeküket nevelték. Öccse — Móric — érettségi vizsgája után tüdővészben meghalt. A szülők példája nagy hatással volt **DONÁTH GYULÁRA**, aki Baján született 1849. december 23-án. Itt ringott bölcsője és innen indult el magas ívelésű pályájának útjára, melynek eredményeként a tudományos élet becsült tagja lett.

Gyermek és ifjúkora nagy részét városunkban töltötte, orvosi gyakorlatot is folytatott Baján. Még kilencven éves kora után is eszébe jutottak nagy gyermekkori élményei. Jól emlékezett arra, hogy apja két és fél évesen elvitte az akkor közelükben lakó, kulai születésű Jakobey Károly

festőhöz. Ott elaludt, de a — később Pesten hírnevessé vált — festő így is elkészítette olajportréját. A másik élménye az volt, amikor a várost meglátogatta a "Vojvodina" helytartója. Kivonultatták üdvözlésére őt is az elemistákkal. Új cipője még nem készült el, a foltozottban ment az ünnepélyre, ezért kétségbeesetten sírni kezdett, hiába vigasztalták. Igaz, a "zsivió"-zó tömegből senki sem nézte cipőjét, még a négylovas hintón előtte elvonuló "Gubernátor" (kormányzó) sem, így megnyugodva sírva-nevetett. Még egy gyermekkori élményét nem feledte el sohasem. Azt, hogy második elemista korában a számtanban az osztás mennyi nehézséget és sírást okozott neki.

A "Bajai Katolikus Főgymnasium"-ba az 1860/61-es évtől járt. Kitűnő tanuló volt, korán érett, és az érettségit 1867. július 17, 18 és 19-én kitűnő eredménnyel tette le. A gimnáziumi tanárok közül leginkább Babics Kálmánt, a magyar, Mendlik Ferencet, a matematika-fizika tanárát — aki ezt a tantárgyat megszerettette vele — és Bándl Jánost kedvelte, aki a német nyelvet tanította. Tanulótársai közül legjobb barátja az ugyancsak bajai születésű, kitűnő rendű Schulhof Lipót volt, aki később híres csillagász lett Párizsban, akivel haláláig levelezett.

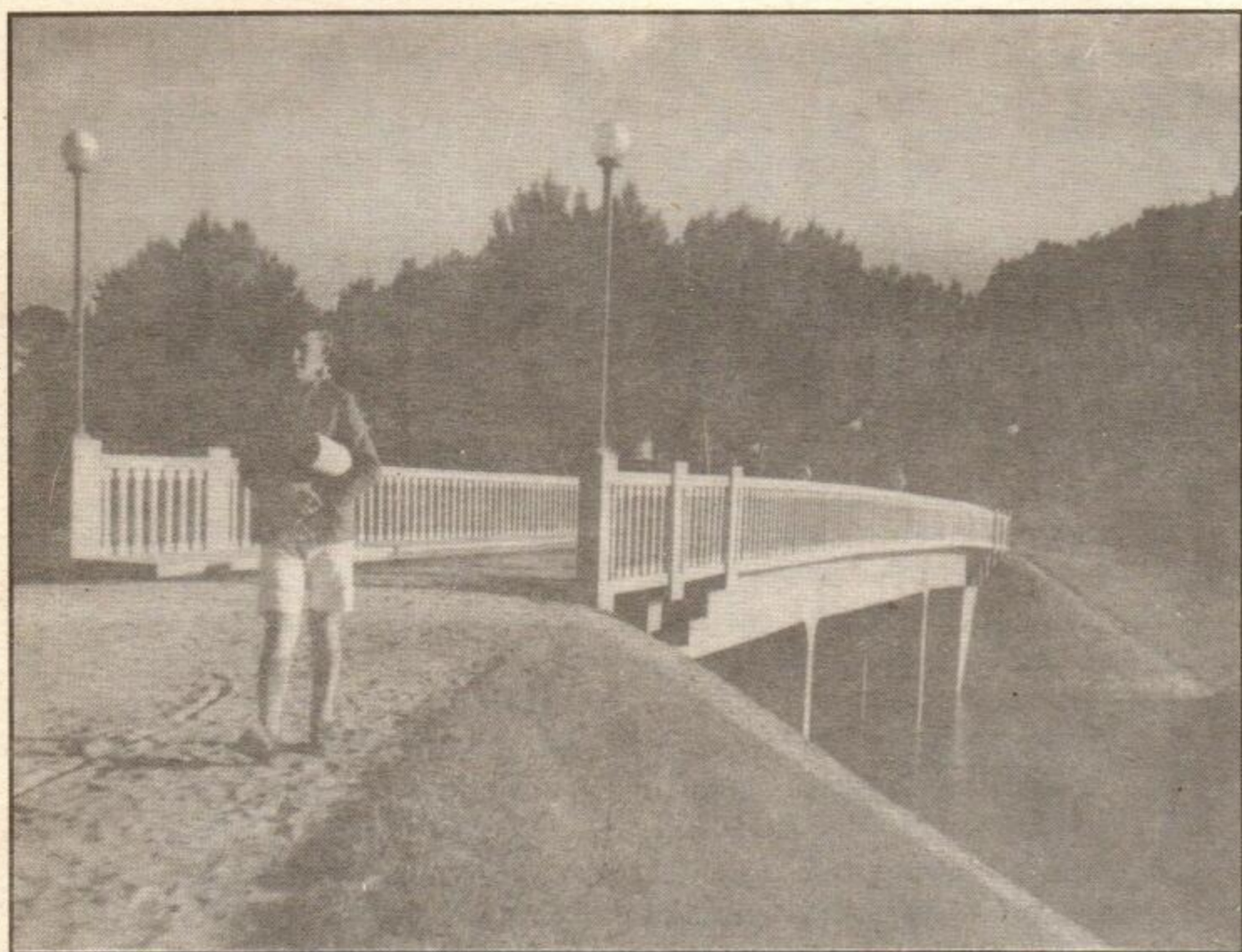
Orvosnak készült. Gőzhajón indult el Bajáról Pestre anyai rokonságát meglátogatni, majd tovább utazott Bécsbe, ahol 1867-ben beiratkozott az egyetem orvosi fakultására. Itt világhírű orvostanárok tanították, mint például Hebra, a bőrgyógyász, Brücke, a fiziológia, Hyrtl, az anatómia, valamint Skoda és Opperler, a belgyógyász professzorai. Bécsben egyszerűen élt, gimnazistákat korrepetált. Fűtetlen szobában lakott, meleg ebédre csak kétnaponként tellett. A híres Burgszínházat és a világhírű bécsi Operát sem látogathatta, de fiatal volt, sokat tanult és jókedvűen élt.

Orvoshallgatóként Schneider tanár mellett vegytannal is foglalkozott, aki — amikor az innsbrucki egyetemen az orvos-kémiai tanszék asszisztensi állása megüresedett — Maly professzor mellé asszisztensnek ajánlotta. Így a negyedéves medikus 1871-től már évi 600 forintos fizetéssel tanulhatott tovább, és dolgozhatott a professzor mellett. Két évig

volt Innsbruckban, ahol gyakran tett hegyi túrákat. Egy ilyen alkalommal életveszélybe is került. Sokat tartózkodott a tiroli parasztok és hegyipásztorok között, megismerkedett életükkel. A nyári szünetekben már európai utazásaira is tellett. A kisvárosban az egyetemi élet a tanárok, asszisztensek és a diákok között bensőséges volt, sok barátot szerzett. 1873-ban orvostudományi oklevelet kapott Innsbruckban. Amikor Maly professzor a gráci műegyetem vegyészeti tanszékére került, Schneider, a kémia professzora maga mellé hívta 1874-ben Bécsbe, ahol az egyetem első vegyészeti tanszékének asszisztense lett. A megfelelő viszonyok hiánya miatt 1876-tól ismét Grácba ment Maly professzor mellé laboratóriumvezetőnek.

Itt docensi állás megbízást szerzett, és a műegyetemen 1877-ben, 28 éves korában, az általános fizika és kémia magántanárává habilitáltatta magát. Vegyészeti működése idején sem szűnt meg érdeklődése az orvosi témák iránt, különösen a szemészet és a sebészet érdekelte.

Az 1877-78-iki orosz-török háború idején elfogadta a török kormánytól a műtő-törzsorvosi állást, hogy orvosi tapasztalatait bővítse. Drinápolyba helyezték, ahol három hét után már nem akarta látni a felakasztott bolgár forradalmárokat, így a frontra helyezését kérte. A Sipkaszoros alján fekvő Kazanlikba, a híres rózsaoajtermelő városba került. Itt a sebészeti kórházakat vezette, ahol betegei "babain" (apánk) elnevezéssel tisztelték meg, hiszen a sebesülteken igyekezett segíteni. 1878. januárjának elején az oroszok a nagy hidegben a Magas-Balkán hegység három szorosán át nyomultak le. Donáth — mint parlamenti — ment két kollégájával, fehér zászlóval az előőrs elé, és átadta a várost a győztes oroszoknak. Az orosz sebesülteket is a városba hozatta és ellátta. Később a drinápolyi kórházakban, és a Boszporusz-parti magaslatokon táborozó katonaságnál teljesített még egy ideig szolgálatot. Tífuszgyanús láza miatt halálhírét keltették. A halálhír hitelre talált, a "Neue Freie Presse" is megírta, kiemelve orvosi érdemeit. A gyógyításban szerzett érdemeiért a törökök a háború után Bajára küldték számára a Medzsidje-rend hadiérme kitüntetését.

A régi Sugovica híd új korában, 1940 körül

Fotó: Bajza Lajos

A "Bajai Közlöny" 1878. október 2., 6. és 10-iki számaiban közölte: "A táncoló dervisek Konstantinápolyban" című tárcáját. Ebben leírta, hogy az európai városrészeknek, a "Perá"-nak főutcáján van az úgynevezett "Tekie", azaz a táncoló dervisek zárdája. A legmagasabb és legbefolyásosabb rendek egyike, ahol hetente kétszer vallásos táncokkal istentiszteleteket tartanak. Rendkívül szuggesztíven elevenítette meg ezt a vallásgyakorlati módot, összehasonlítva más népek vallási tánc kultuszaival.

Idős szüleinek kívánságára a háború után Baján folytatott orvosi gyakorlatot 1879-1883 között. Rendelője és lakása a Kölcsey utcában, a régi honvédlaktanyával szemben volt. Nem vállalt házi orvosi állást, nem akart orvoskollégáival konkurrálni. Szabad idejében, többnyire anyja konyhájában, tudományos kutatásokkal foglalkozott. Állatkísérleteinél egy, a házban lakó hölgy is segédkezett. Ilyen volt például a chininből származó chinoin lázcsillapító hatásának vizsgálata. Az erre vonatkozó közléseket megjelentette és egy szemészeti cikket is írt bajai tartózkodása alatt. Bajáról 1881-ben Londonba utazott, egy nemzetközi orvosi kongresszusra, ahol a vegyi alkat és fiziológia hatásról tartott előadást. Baja városa megtisztelte egy életmentési díszokmánnyal is, mert a szomszédságában lévő épületfa üzletben kiütött tűznél részt vett a mentésben. Az üzlet angol tulajdonosánál orvosként is működött. A tüzesetnél berohant a házba, és az ott maradt lány-

kát kimentette az ablakon, melynek következtében szerzett zúzódásai miatt hat hétig gipszkötést viselt.

Apja 1882-ben meghalt, anyja Budára költözött. Ezután külföldre utazott ideggyógyászati tanulmányútra. Berlinben egy évet volt C. Westphal ideg- és elmeklinikáján, de egyszersmind Helmholtz fizikai, Dubois-Reymond fiziológiai és Virchow kórbonctani laboratóriumaiban is dolgozott. Párizsban ezután még hat hetet töltött Charcot klinikáján a Salpêtrien.

Amikor hazajött, letelepedett Budapesten 1885-ben, és ideg- és elmeorvosi gyakorlatot folytatott. Megbízták az Általános Munkás Betegsegélyező Pénztár ideglaboratóriumának vezetésével, majd felkérésre 1896-ban berendezte és vezette a Szent Rókus Kórház ideglaboratóriumát és az általa létesített első magyarországi röntgenlaboratóriumot. 1902-ben a Szent István Kórház idegosztályának főorvosává nevezték ki. Megnyerte a New York állam Craig-Colony nemzetközi jutalomdíját az epilepszia területén végzett kutatásaiért. 1903-ban felvették a goodtemplar rendbe (az alkoholizmus leküzdésére 1851-ben New-Yorkban alakult egyesületbe), ahol vezető szerepet töltött be az alkoholelles mozgalomban. Az absztinens orvosok egyesületének megalakulása óta elnöke volt.

Még 1893-ban, a budapesti egyetemen a villamoskezelés, később az ideg- és kórtan magántanára lett. 1908-ban az ideggyógyászat rendkívüli egyetemi tanára címet kapta meg. 1909-ben Amszterdam-

ban részt vett az epilepszia tanulmányozására és leküzdésére szolgáló nemzetközi liga megalakításában. Az első világháború alatt jelentkezett hadiszolgálatra. Az Augusztus barakk-kórház idegosztályának vezetőjévé osztották be. A közmű idején vezette egy fiatal, lelkes orvos által az ifjúság számára alapított "English medico-psychological Laboratory" néven működő laboratóriumot és tanintézetet, amely biztosította magának az angol High Commissioner védnökségét.

1890 óta, 12 évig szerkesztője volt az általa alapított és havonta megjelenő "Klinikai Füzetek" című orvosi folyóiratnak. 1909 óta alapítója, és 1914-ig szerkesztője volt az "Epilepszia" című nemzetközi folyóiratnak, mely francia, angol és német nyelven jelent meg, egyszersmind főszerkesztője volt a "Pester Medizinisch Chirurgische Presse"-nek.

Tudományos működése igen sokoldalú volt, változatos gazdagsággal ölelte fel az orvostudomány majdnem minden ágát, amelyről számot adni szinte lehetetlen. A neurológián és a pszichiátrián kívül érdekelte a belgyógyászat, a sebészet, a bakterológiai, a chemoteráphia, a gyógyszer-tan, a közegészségtan. Az orvostörténet sok-sok kérdése volt tudományos munkásságának tárgya. Különös érdeklődéssel fordult a szociális orvosi feladatok felé, megteremtője volt a magyarországi alkoholelles mozgalomnak, írt társadalomtudományi témájú tanulmányokat és kritikákat is.

Összes természettudományi, szérumtani és pszichológiai dolgozatainak száma 350, a népszerű tudományos cikkeké 230. Megjelent összes írásainak száma meghaladja a hétszázat, amelyek magyar, német, francia, angol és amerikai folyóiratokban jelentek meg.

A tudós orvos későn nősült, 1899. november 23-án vette feleségül Singer Zsófiát, akit családjának kezelése alkalmával ismert meg, és akivel 36 évig élt boldog házasságban.

Szülvárosáról soha nem feledkezett meg, bajai betegeit — akik hozzá kerültek — mindig előnyben részesítette.

Határainkon túl is tisztelettel emlegették nevét. Munkáját és hivatását lobogó lelkesedéssel, és töretlen munkabírással végezte. Mosolygó derű és meleg szív jellemezte a magas kort megért tudóst. Még harminc éves sem volt, és halálhírért keltették. Igaza lett a magyar közmondásnak: "Sokáig él, kinek halálhírért költik", mert 1944. április 11-én halt meg Budapesten, 95 éves korában.

Bánáti Tibor

RÁEMILÉKEZÉS

Prokop Péter

voltam. Elszóródik porrá vált csontjaim emléke is.

Hogy kerültem ide? Vannak céljaim, az, aki ideküldött, mit akarhatott velem?

Apám, anyám szerelméből egy döntő pillanatban élni kezdtem. Örömük extázisa beindította időm óráját.

Milliárd lehetőségből, az ivarsejtek rohamozó versenyfutásában az enyém lett a szerencsés győztes. Valaki közrejátszott? Aki az ősidők óta tervbe vett, mit kedvelhetett meg bennem?

Ó, édes jóanyám! Egy ideig benned, belőled élősködtem. Szívtam véredet, csontjaidból a velőt. Túltáplálkoztál, míg kilenc hónapig nőttem benned.. Mint vadhús feszítettelek. Olykor rakoncátlanul rugdaltalak.

Ó, én oktalan! Egy unott, sötét napon elkíváncoztam fészkekből. Első féltelmes kalandom: kiléptem a szűrös világba. Tán már bántam is, s nagy sírásba kezdtem, ahogy az oxigén ellepte tüdőmet.

Milyen tehetetlen voltam az első napokban, hónapokban! Milyen lassan fejlődött ki szemem világa, látásom, mellyel hetven év óta élvezem a világ gyönyörűségeit. Hogy gondolhattam volna rá, hisz akkor még üres volt az agyvelőm, hogy

hivatásom a szépség szolgálata lesz. Mohó kergetés, ahogy a szánkutyák csaholnak az Északi-sark felé.

A pólyás tehetetlenségétől az első lépésekig, Kalocsától Rómáig mekkora az út. A bölcsőtől a sírig még hosszabb, siralomvölgyi vándorlás.

Mindezt neked köszönhetem, anyám, aki elvállaltál, méhedben hordoztál. Vad kínjaid, jajgatásod között a világnak adtál.

Milyen kevésszer támadt bennem a hála: maradék nélkül értem éltél.

Talán sohasem jött számra: igazi szíves köszönet, édes szülőanyám!

Az anyaság értékelése ma devalválódik. A kitüntetésé, a nő megdicsőülését. A hősi életé.

A szereteté is, mely anyánktól indul el belénk is.

Földanyánk termőrugyei az egyedi anyák, az örök továbbélés biztosítékai. A terhes anyában a Teremtő életfakasztó sarjadása működik.

Az én anyám is a láncolat egyik áldott szeme volt.

Halódó poraidban rád emlékezem, szülém. Éljen békében! Szeretetedet — ígérem — tovább adom.

Isten áldjon meg minden édesanyát!

Izgalmas kérdéseink közül való: a lét. Én vagyok. Létezem. Nem az enyém. Nem én adtam magamnak, akkor el nem engedném venni senkinek, semminek. Ahogy kaptam, egyszer visszavételek. Az "én vagyok" ragozását egy megrendítő, szomorú napon így kell folytatnom: én

KIÉ A FÖLD?

A feltett kérdés kivételesen nem ökonómiai, hanem ökológiai utalás. Míg folyik az alkudozás szűkebb pátriánkban a földosztás mikéntjén, mértékén, hogyanján; jogi és nemzetgazdasági, piactudományi szempontokon, addig a Föld lassan műtőasztalra kerül.

Ott majd forgatják, mint egy görög-dinnyét, keresik a helyet, hogy hol lékeljék meg. Szükség lesz erre!?

Érettségünk bizonyítványa a feltételezett sebészi beavatkozás. Se több, se kevesebb tényező nem okozója egy apokaliptiszisnek, mint saját ördögi terveink megvalósulása.

Ideje van a kijózanodásnak!
Most van itt az ideje!

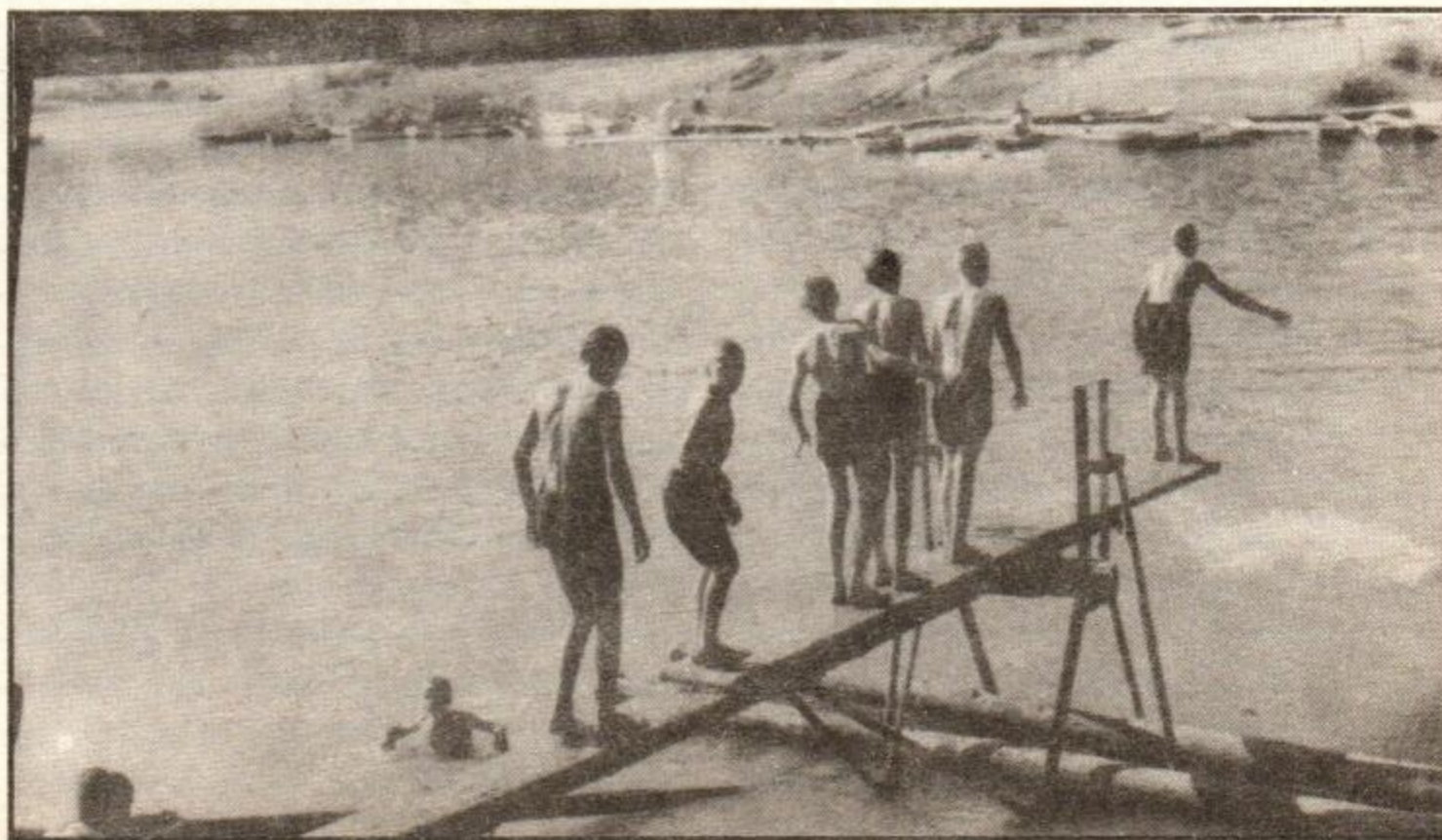
Felbomlóban lévő elménk a lehető legrosszabbkor kénytelen napi pengeváltásokkal, gyarló homo sapiensek fondorlataival és a gyomrok mértéktartó megtöltésével foglalkozni.

A Flóra és a Fauna mindinkább hátat fordít ennek a gyermeknek, tán zajos, de hosszan nem tartható alakoskodásnak.

A mindent felzabáló Moloch, melyet mind az ötmilliárdan mozgatunk, telhetetlen, bendője káptalan.

Mi ébresztettük fel, nekünk kell elaltatni ezt a csúf fenevadat, melyet úgy hívnak: környezetkárosítás!

Brachinger Tamás

" MERJÜNK LOKÁLPATRIÓTÁK LENNI

"A nép" című versében írta Tóth Kálmán, városunk álmodozó költője az alábbi sorokat:

*"Csak hogy a fán is minden izmos ág
A törzsöknél van mindjárt, odalenn..."*

Törzsökös bajai családok hírnevessé lett fiaira gondolok, amikor százötven éve született költőnk sorait olvasom. Azokra, akiket szabadságvágyuk, hazaszeretetük, merészségük, kalandkeresésük, munkakészségük, tehetségük vagy éppen számításuk tett nagyvárosi tudomány, a művészet, a közélet és más területeken. Nagy szülőteink lelki tulajdonságai egymástól eltértek, de közös volt bennük mindenkinek előtt szülővárosuk szeretetének érzése.

Egyik túltengő példáját említve sem tudok mosolyogni. Tóth Kálmán — akinek mandátumot szavazott a város — képviselőnk is volt. Róla az a szóbeszéd járta, hogy *"egy borsószelemen a királyi palotát is letolná Bajára..."*

A lokálpatriotizmusra a talaj híres-neves fiairól így nagyon is adva van.

De mi is az a lokálpatriotizmus? Idézzük a lexikoni meghatározást: *"egy vidék, város, lakóhely stb. túlhajtott szeretete, gyakran túlbecsülése; a kisebb jelentőségű, helyi érdekeknek a közösségi érdek elé helyezése"*. Így az a lokálpatrióta, akit a lokálpatriotizmus fűt.

Más-más karakterű polgáraink sokfélesége között mindig voltak előrenézők, bátor újítók, de gögösek, kényelmesek, zsigoriak és kishitűek is. Napjainkban sokszor érezhető, hogy a helyiek egy részéből hiányzik a lokálpatriotizmus — sietnek élni, kevés maradandót produkálnak —, pedig e nélkül mozdulatlanságra van kárhóztatva lakóhelyünk.

Huszonhat évvel ezelőtt egy pesti napilapban azt írták Bajáról, hogy *"Itt élnek a legrokonszenvesebb lokálpatrióták, szűkebb hazájuk, városuk megszállottai. S ha nem fennhéjzásban, döjfben, gyűlölködésben nyilvánul meg ez, nincs szebb érzés a világon. Olyasmi, mint a szerelem, vagy még inkább az anyaszerelem."* Bizonyára sokan egyetértenek gondolatban ezzel a hízelgő fogalmazással. Történelmünk során voltak idők, amikor Baja jó gyerek akart lenni. A legutóbbi évtizedekben egy nemes érzelmekből fakadó és halványan kibontakozó Kecskemét-Baja közötti esélytelen versengésre is irigységgel gondolok, amikor azt halom úton-útfélen, hogy szidják a várost. Elismerő szavakba burkoltan leszólják, gúnyolják dolgait, hatóságát. Más településekről tudnak jót mondani, csak éppen a miénkről nem. Nem akarnak itt észrevenni semmilyen jót. Ha társaságban közügyekről szólnak, olyan benyomást keltenek, mintha valamennyien bevándorlók lennének, nem itt születtek volna. Ezért aztán vagyok olyan jó fia a városnak, hogy kimondjam, kívánatosabbnak tartom a túltengő lokálpatriotizmust, mint annak hiányát, vagy az azt lemosolygató véleményt. Aggodalmat kelt ez a hangulat, még akkor is, ha vigasztalásul idebigygyesztem Thomas Mann bölcs mondását, hogy *az ironia maga a szeretet.*

A bajai embert városához sok gyökérszál fűzi. Finomabbak, hajszálvékonyak, és erősebbek, hajókötélvastagságúak: a származás, a szülők, a rokonok, az itt töltött szép és szomorú napok, a szerelem emlékei, a temetők sírhalmi... Lehet szeretni bajaival együtt a várost, azzal a vággyal és hittel, hogy azokat gyógyítani tudjuk, hiszen a várospolitika útjai sohasem voltak babérkoszorúval övezve.

Ha valaki csak önző, áldozatokra képtelen, az nem is szeretheti, falanszterkorabeli, szürke lelkületű.

Fel kell rázni a közvéleményt az igazság meggyőző erejével a lokálpatriotizmus közhangulata irányába. Át kell alakítani szellemét, hogy a helységgel legyünk minden örömeiben és bánatában.

Kérem, tegye a kezét mindenki a szívére, kérdezze meg önmagától, hogy mit tesz a településért, mit ad a városnak. Mert nem az a fő kérdés itt, hogy az mit kér, mivel nem absztrakt fogalom, hanem *mi vagyunk*. Szeressük, fogjunk kezét a sok magányos lokálpatriótával is a város érdekében.

Merjünk lokálpatrióták lenni!

Bánáti Tibor

BAJAI KÖNYVEK

"Megígértették velem, hogy megírom..."

Tax Imre:

KOSARASKÖNYV

"Az elmúlt évek, évtizedek tartalma nem a politika. Értékes emberek alkotnak, közösségek jöttek létre, éltek, élnek. A sport lényege akár egy fontos, meghatározó sportvezető írásában is benne él. Cseppben a tenger..." — írja a szerző, aki több mint három évtizeden keresztül közvetlen szereplője és alakítója volt a bajai kosárlabdázás történetének. Könyve az egyetlen eddig megjelent kiadvány, mely városunk sikeres sportágának mintegy fél évszázadát dolgozza fel. A kronológikus szerkezetbe óriási mennyiségű dokumentum került beépítésre nevekkel, jegyzőkönyvekkel, tabellákkal, fotókkal. Mindezek — a sport iránt érdeklődők számára — egy olvasmányos történetbe illeszkednek, melynek szereplői közül nem vonhatta ki magát Tax Imre.

"Csak abból az ablakból szemlélhettem az eseményeket, ahonnan a sportolónak és a sportvezetőnek nyílt meg a rálátás." — írja előszavában a szerző. Néhány fejezet címe: *Labda az őszibarackos kosárban — Pálya a kápolnában — Egy edző két csapattal — "Nem ettem meg a jegyzőkönyvet"* — *Ki lesz a bajnok?*

A könyv értékét, hitelességét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy elkészültét húsz éves gyűjtőmunka előzte meg. A történet 1988. augusztusával zárul le.

Hogy miért csak most került kiadásra? Erről Tax Imre talán újabb "regényt" írhatna, melynek főszereplői — feltehetően — bizonyos hivatalok lehetnének...

A könyv a Babits Kiadó gondozásában, az M & M Szoftverház Kft. támogatásával készült el, 2000 példányban.

Baján megvásárolható az M & M irodájában (Petőfi S. u.) és a József Attila Művelődési Központ jegyirodájában (Vörösmarty u. 5.)

Nemes Gábor

RECSKI EMLEK

A fordulat éve után a bolsevik hatalom urai pontosan tudták, hogy igazi zsarnokság csak akkor lehetséges, ha a törvényhozás, bíraskodás és végrehajtás egy kézbe kerül. Érthető tehát, hogy Sztálin legjobb magyar tanítványa átadta az ÁVH-nak valamennyi büntetővégrehajtó intézetet, így az internálótáborokat is.

E táborok közül borzalmas bánásmódjával kiemelkedett RECSKI.

A Mátra északi lejtőjén, mintegy 500 méter magasan kiemelkedik az erdők fölé Csákánykő, melynek koporsó formája szimbóluma is lehet az oly sok szenvedésnek és Bajtársaink itt bekövetkezett halálának. A tábort 1950. júliusában "avatták fel" első lakóival, a 170 főt számláló szoc. dem. párt tagjaival, akiket a budapesti toloncházból szállítottak ide.

Később a kistarcsai rabok érkeztek meg Recskre. Az utolsó szállítmány 1953. március 25-én foglalta el helyét az egyik, részükre kiürített barakkban. Azokra az áldozatokra gondolok, akik a MÁV-nál dolgoztak fontos beosztásban és akik számlájára írták Bebrics minisztersége alatt vezető beosztásban pöffeszkedő, de beosztásuk betöltésére alkalmatlan, a szakmához nem értő piroskönyves kádereket "balhéit".

Prieszol József miniszterhelyettesnek "bűnbakokat" kellett találnia. Meg is találta a MÁV-nál dolgozó felelős beosztásban lévő, zömmel egyetemet végzett szakemberek személyében — vegyesen nőkben és férfiakban.

Az ország egész területéről 400 dolgozót tartóztattak le, akiknek az utolsó vallatásuk után egy nyilatkozatot kellett aláírniuk: "Bűnös vagyok, mert a Horthy rendszert kiszolgáltam".

Valamennyi beutaltat a táborban először meztelenre levetkőztették és elkezdtek a tábori életre való "szoktatást", a rabok puhítását, ami abból állt, hogy az

ordítózó ÁVH-sok rúgásokkal, pofonokkal fogadták a jövevényeket. Az ütlegelektől megrémült és menekülő áldozatokat lecsatolt derékszíjjal, puskatussal kényszerítették a kincstári bakancs, a piros festékekkel megcsíkozott ócska katonaruhák felhúzására, majd az eligazításhoz való felsorakozásra.

Az eligazítás szövege éveken keresztül nem változott. "Maguk most elmennek dolgozni, emberséges bánásmódban és jó ellátásban részesülnek. Az ország határain belül maradnak, onnan fognak szabadulni. Kilencven nap múlva mindenki a családja körében lesz."

És elkezdődött a szovjet Gulágon már jól bevált, Szolzsenyicin által is leírt kényszermunka. A tábor profilja a köfetés volt.

A munkaidő napkeltétől napnyugtáig tartott, miközben a szó legszorosabb értelmében emberkínzás folyt. Mindennaposak voltak a fenyegetések. Közülük is a legborzalmasabb a *kurtavas* és a *büntetőbunker* gyötrelmének elviselése.

Recsk legnagyobb tanulsága, hogy nem a fizikum, hanem a lélek tartja életben az embereket. Általában azok élték túl a borzalmakat, akik barakktársaiknak verseket tudtak mondani, irodalomról, művészetről, vallásról beszéltek, vagy ponyvaregények tartalmát beszélték el egymásnak, akik ezzel felül tudtak kerekedni az éhezés állati problémáján, akik emberek tudtak maradni az embertelenségben.

A tábor egyik ilyen sikerembere *Rainprecht Antal* volt, aki emlékezetből egész Shakespeare drámákat mondott el. Foglalkozása veszprémi főispán volt.

Amikor kihallgatásra az irodába felvették — ez mindennapi gyakorlat volt — arra a kérdésre — ami ilyenkor mindig elhangzott — mi a foglalkozása, így felelt: "Mi, *Rainprechtek, Veszprémben vagyunk főispánok*". Semmi baja nem történt, ezúttal elmaradt a szokványos fenyegetés, mert az ÁVH-s nem értette meg a választ. Hasonló céllal hívták valamennyi rabot raporta. Így állt kihallgatója elé például *Nyeste Zoltán* református lelkész is. A komikusnak tűnő "kihallgatása" bunkerba vezetett.

"Sipkás" kihallgató feltette a rutinkérdéseket, Nyeste pedig imígyen válaszolt: *Apja neve* — Nyeste István
Mi a szakmája? — Református lelkész.
Nagyapja? — Meghalt, kérem.
Akkor is mi volt a neve? — Nyeste István.

Mi volt a szakmája? — Ref. lelkész.
Testvére van? — Igen.
Hogy hívják? — Nyeste István.
Mi a szakmája? — Református lelkész.

Mire a Sipkás: "A kurva Istenit! *Micsoda család!*" Máris ment a bunkerba.

Ebben a táborban született meg a bőrtönirodalom. Két jeles művelője is élt a táborban. *Tollas Tibor* most töltötte be a 70. születésnapját, és a közelmúltban köszöntötték társai a 80. születésnapján *Faludi Györgyöt*.

Rájuk emlékezve, Öket köszöntöm Faludi György a táborban írt versével.

Pályázati felhívás A LAKITELEK ALAPÍTVÁNY

paraszti önéletíró pályázatot hirdet!

A pályázaton részt vehet minden határainkon innen és túl élő, hatvan éven felüli parasztpolgár.

Pályázni lehet teljes önéletírással, vagy életünk egy-egy sorsfordító, meg-rázó, az utókor számára különösen tanulságos szakaszának részletes bemutatásával, az emberi élet természetes fordulói (gyermekkor, házasság, sikeres vagy balsikerű vállalkozások), továbbá a pályázó életét befolyásoló történelmi események (háborúk, hadifogság, beszolgáltatás, kuláküldözés, deportálás, forradalom, stb.) emlékeivel foglalkozó önéletírásokkal.

A pályázatok elbírálásakor előnyben részesítjük azokat, amelyek a saját élettörténetek leírásán túl tágabb társadalmi környezetük — falujuk, városuk — bemutatására is vállalkoznak.

A legjobb alkotásokból a Lakitelek Alapítvány könyvalakban gyűjteményt ad ki, a pályamunkák közérdeklődésre számotartó részletei pedig megjelennek a Honsimeret, a Kis Újság, illetve a Magyar Fórum című lapokban, amelyekért a pályázók tiszteletdíjban részesülnek.

A pályázatra beküldött önéletírások terjedelmének alsó határa húsz gépelt oldal, vagy negyven kézírásos oldal.

Első díj: 40.000 Ft

Második díj: 20.000 Ft

Harmadik díj: 10.000 Ft

A pályázaton kérjük, tüntesse fel a pályázó nevét és pontos lakáscímét.

A pályaművek beküldési határideje: 1991. aug. 20.

Az eredményhirdetés napja: 1991. október 23.

A pályaműveket a következő címre kell küldeni:

LAKITELEK ALAPÍTVÁNY,
Budapest 1399. Pf. 701-380
Budapest, 1991. március 15.

Faludi György

Recski Est

Leoltották a villanyt, a többség alszik. Gyertek a szalmazsákra Dosztál, Vér, Nyeste, Berzsenyi, Sipos, Györgyei, Egri, B.Rácz, Földváry, Csendes, Gábori, Garamvölgyi! Lehet-e kezdeni?

Magas kémények mellett ül így egy raj kísértet. Jó, hogy szellemet nem mi idézünk egyedül: Görgey a Monte Christot mondja ott éjről-éjre S Czene húsz árnyéknak a Toscából füttyül.

Mit kívántok? Plátóról, Erasmusról beszéljek? Einsteinról szóljon Nyeste? Plotinosz istenét mutassam be, az Egyet? Melyik tudja betéve Jónás könyvét? Toldit? Mindegy, hogy ki beszél.

Mindegy! S nem baj, hogy ülve is majdnem összeestek. Kezdjük, s mindjárt erőre kapunk az esteli agytornától. A szellem mozdítja a testet: Európa hány ezer év óta keresi

e titkot! Plátót mondjam? Csuklóm, térdem elväsott, üres léggömb a gyomrom; oly jó, hogy Veletek vagyok, akik segíttek, védtek s jobban vigyáztok reám, mint magatokra. Egy egész keveset

tudok most én is adni. S szerelmemet, mely nappal — csepp csepp után érkeztem — kicsordult, s összegyűlt bennem. Estére tartály vagyok, amely megpattan ha tartalmát nem osztom most észrevétlenül

szét köztetek. S mit mondjak Néktek a Lakomáról? Könnyű a dolgom, mert rejtett forrás fakad ilyenkor az emberben. Kedvem fáklya lángol; levetkezett kígyúbőr mélyén gégem alatt

a testem. Ez volnék én? Eldobtam minden terhet, s nehezebb lettem. Milyen reális és tömör az inmaterialis! A világ transzcendensebb semhogy képzeltem volna. S az érzéki gyönyör

itt vibrál a fejemben. Ki nem érti a leckét? Boldogság, hogy így élek vagy halok köztetek. Egyszerre lett itt kínzóbb s gyönyörűbb a mindenség.

Megérte a tanulság? Avagy nem érte meg?

A recski tábor bajai foglyainak névsora:

Újvári Menyhért. Orosz fogságból hazatérve, azonnal Recskre szállították.

dr.Jelity Misó, Hercegszántó

Jelity Marin, Hercegszántó

Beslin Milivoj, aki szoros barátságban állt Rákosi Mátyással, mégis ő vitette el a táborba, ahol meghalt.

Graf István, volt bajai kereskedő fia. Szoc.dem. tagként kapta a beutalót. A

bajai III. Béla Gimnáziumban érettségizett velem együtt.

dr.Görhöny József, mélykúti, majd bácsalmási orvos, szintén a bajai gimnázium tanulója. Szabadulás után itthon meghalt.

Sasvári Andor, bajai lakos.

Böröcz Jenő MÁV főmérnök. A vasutas ügyben tartóztatták le.

A tábor lakói 1953 őszén szabadultak.

dr.Vágvölgyi Ferenc

RÉGI MESTERSÉGEK A szappanos

Negyven évvel ezelőtt, mikor a piac még a Béke téren zajlott, a városházával szemben állt Dobokay Ferencné szappanos sátra. Régi mesterség egyik utolsó hírmondója volt ez az asszony. 1720-ban három szappanost írtak össze Baján, 1815-ben céhszabadalmat kaptak, 1840 körül tizenhatan voltak, száz év múlva két szappanost és gyertyamártót tartottak nyilván.

A múlt század közepén Szeged és Szabadka is nagy mennyiségben szállított szappant a bajai vásárookra, ahonnan a környék és a dunántúli rész tetemes mennyiséget vitt el házi szükségletre.

A mesterség a házi szappanfőzésből fejlődött ki, mellyel együtt élt elmúlásáig, bár a parasztgazdaságok a múlt században kezdtek csak szappant használni a mosáshoz, inkább hamulúggal áztatták a szennyest.

Az Alföldön a kiszáradt tavak fenekéről söpörték össze a sziksót (szódát), melyből megfelelő mennyiségű hamu és mész hozzáadásával főzték a lúgot (ez megint külön mesterség volt, a sziksós területeket bérbevették és szegény emberekkel separtették össze). Később már boltban lehetett kapni a lúgot, ami sok szerencsétlenséget is okozott maró hatása miatt.

A szappanos műhely felszerelése egyszerű volt: egy nagy kazán, amibe egy vagy több mázsa zsiradék belefért, mellette egy kisebb edény, a hűtő. A zsiradékot, marhafaggyút vágóhídról, hentesektől vásárolták, házaktól disznózsiradékot, stb. A vágóhídról a belesek hetenként hozták a zsiradékot.

Egy mázsa zsiradékhoz 12 kg kőlúgot, 4-5 kanna vizet adtak, és lassú tűzön 2-3 órát főzték, akkor földobta a szappant.

folytatás a 10. oldalon

folytatás a 9. oldalról

Most átmerték az egészet a másik hánba, s új lúgot készítettek, fele mennyiséget, mint először, és a szappant visszamerték. A második lúggal megint főtt vagy egy órát, s mikor a tiszta lúg feldobódott a szappan tetejére és elfolyt rajta, akkor volt jó. Ha nem akart összejönni, egy marék sót kellett beledobni, az elválasztotta a lúgot a szappantól.

Deszkából voltak formák, 2 m hosszú, kb. 30 cm széles ládaféle, amit nedves sárgavászonnal béleltek ki. Ebbe öntötték a kész szappant kb. 15 cm vastagságban. Reggel a formát szétszedve a szappant kettévágták. Egy mázsa zsiradékból, ha jó volt, nyolc félbevágott tábla lett, rossz esetben csak az eredeti súlyt adta, de jobb esetben 20-30 %-ot "nevelt".

A lúgot síkáláshoz hordták el, vagy kiöntötték. A régi szappanosok tudták a fortélyát, hogy fekete szappant csinálnak belőle.

A táblákat kisebb darabokra vágták. Ehhez régen hajlított vesszőre vagy fém keretre feszített drótot használtak, később darabolót szerkesztettek, melynél be lehetett állítani a nagyságot. A száradásra

2 dekát hagytak. A darabokat aztán lemérték, ha nagyobb volt, lefaragtak belőle — a hulladékot újra főzték —, ha kisebb volt, tovább aprították. Aztán jött a "stemplizés". Sárgaréz lemezekből fára erősített stemplivel ütötték be a "Szín-szappan" "Dobokay Ferencné Baja" és a súlyt mutató számot: 1 KG, 1/2 KG 1/4 KG jelzéseket.

A szappanok a víz színén úsztak, olyan könnyűek voltak.

Dobokayné a mesterséget édesapjától, Bakics Józseftől tanulta, de a nagyapja is szappanos volt. Bakics Németországban is járt, nagy gyárakban dolgozott, pipere-szappant és vegyszappant is tudott gyártani.

A szappanosok egyben gyertyamártók is voltak, ők marhafaggyúból készítették, míg a mézesbábosok méhviaszból. A múzeumban őrzött bajai szappanos céhládán ezért látunk nagy tábla szappan felett egy köteg gyertyát is (megtekinthető az állandó kiállításban). A faggyúgyertya erős szaga miatt már korábban kiment a használatból, míg a viaszgyertyát főleg rituális célokra ma is készítik.

A gyertyamártás úgy történt, hogy a

keretre feszített kanócokat belemártották a felmelegített, folyékony faggyúba, aztán kiemelték, ha megdermedt, újra mártották, míg a megfelelő vastagságot el nem érték. Fejlettebb módszer volt a gyertyaöntés, amikor az egyik végén kúposra összeszűkülő formába középre berősítik a belet, s a felmelegített faggyút beleöntik. Amikor kihűlt, megmerevedett, a gyertyát kihúzták.

Szappant persze nem csak a szappanosok főztek, hanem a háziasszonyok is így hasznosították az összegyűlt, s másra már nem használható zsiradékot. Készítésének menete hasonló volt a fent leírtakéhoz. Akik régebben voltak fiatalok, jól emlékezhetnek az így főzött szappanra, hisz a hajmosásra csak ezt tartották alkalmasnak, bögött is a szegény gyerek, ha a szemébe ment a hab.

A gyárakkal még bírták a versenyt a szappanosok, de a mosóporok, s főleg a mosógépek megadták a kegyelemdőfést e különös mesterségnek.

Solymos Ede

Piac a Szentháromság téren 1930 körül (fotó: Bajza Lajos)

RECTOR MAGNIFICUS SZENT-GYÖRGYI

1940-ben a szegedi egyetem tanévét különös ünnepélyességgel nyitotta meg. *Hóman Bálinton* és a minisztertanács több tagján kívül megjelent *Teleki Pál*, két királyi herceg, az esztergomi bíboros és *Vitéz Nagybányai Horthy Miklós*. A főméltóságú úrnak az ünnepélyen való részvételét az új nevet felvevő egyetem felavatása indokolta. A szegedi intézmény ugyanis a kolozsvári univerzitás 1921-es áttelepülésével jött létre. Erdély 1940-ben történt visszacsatolását követően a Tisza-parti egyetem kettéosztódott, és professzorainak egy része Kolozsvárra költözött át. Az Erdélybe visszatérő egyetem az eredeti *Ferenc József Tudományegyetem* nevet tartotta meg, ezért szükségessé vált a szegedi intézmény átkeresztelése. A döntésre jogosultak a *Horthy Miklós Tudományegyetem* elnevezésben állapodtak meg.

Míg a névadásban az állami szervilitás nyilatkozott meg, a rektor személyének megválasztásánál az egyetem szabadabb szellemű törekvései érvényesültek. Az újonnan hivatalba lépő rektor ugyanis *Szentgyörgyi Albert*. A kormányzót és az orvos-vegytani intézet világszerte ismert professzorát aligha fűzték egymáshoz a személyes rokonszenv szála. Feltűnő ugyanis, hogy 1937. október 28-át követően — ekkor érkezik meg a Karolinska Intézet döntésének híre — minden jelentős politikai személyiség (még *Röder hadügyminiszter* is) azonnal gratulál a kitüntetéshez, csupán *Horthy távirata* hiányzik a három világrészről felhalmozódó sürgönyök közül. Összehasonlításként: a kilencven éves *Szent-Györgyit Ronald Reagen* majd közvetlen hangvételi távirattal, az elsők között fogja köszönteni.

Igaz, a kormányzó személyesen fogadja a professzort. Az audienciára azonban nagy késéssel kerül sor és — különös módon — a vár fogadótermének ajtószárnyai csak negyedórás várakoztatás után nyílnak meg. Pedig *Szent-Györgyi Magyarország első Nobel-díjasa*, hiszen *Lénárd Fülöp, Bárány és Zsigmond* esetében legfeljebb a "magyar származású" kitélt alkalmazhatjuk.

A Dugonics-téri épület dísztermében elhangzó szónoklatok között *Hóman* kultuszminiszter és *Szent-Györgyi* rektor beszédei viszik a tétel és ellentétel vezérszólását. *Teleki* miniszterelnök — akit nyilván a közeledő vészterhes hónapok előérzete is nyomaszt — hallgatásba burkolózik. *Dr. Hóman* okos ember és jó történész. Ezúttal azonban a miniszter, a hivatalos ideológia eszméinek állami státusú prófétája lép a szószekre. Számottevő tudományos potenciál és jelentős személyiség. Látóhatárát mégis bekorlátozzák a nacionalista eszmerendszer kényszerképzetei.

Szent-Györgyi rektori székfoglalója egy széles látókörű, az európai kultúra nemes hagyományait életstílussá hasonító tudós hivatása. Az a tény, hogy a nagy tudományos centrumokat megjárt, világszerte ismert nevű kutató magas és Magyarországon újszerű nézőpontból szemléli az egyetem funkcióját, még kevésbé meglepő. Nagyobb feltűnést kelthettek a rektor széles horizontot átfogó nevelési elvei. *Szent-Györgyi* ugyanis a jellemnevelést a szakemberképzéssel teljesen egyenrangú feladatnak tekinti, messze túllépve a kor tananyagcentrikus oktatási szemléletén. A szellem kiművelésénél óv az egyoldalúságtól; a természettudományos és humán kultúra szintézisére törekszik. Az egyetemi polgár sokoldalú kiformalásában nagy szerepet szán a test megedzésének is. E tekintetben

talán nem lett volna véleményeltérése a marconább veretű magyar ifjak képzésének apostolaival. Csakhogy *Szent-Györgyi* a sportot a szellem és a test harmóniájára törekvő nevelés eszközének tekinti; és nem az a célja, hogy nagyobb teljesítőképeségű katonai automatákat szolgáltatasson egy militarista beállítottságú rendszernek.

Nyilvánvaló, hogy *Szent-Györgyi* és *Hóman* nem ismerhették előre egymás beszédének tartalmát. A kétféle szemlélet mégis úgy vitatkozik a megnyitó beszédekben, mint századokkal korábban a Sorbonne egy nyilvános disputáján a jeles doktorok érvelése.

Hóman miniszter a kutatás ösvényét a következőképpen jelöli ki: "A nemzeti jelleg nem csupán a kutatás tárgyának megválasztásában, a célkitűzések irányában és a feldolgozás szellemében, hanem a módszerben, formában, egyéb külsőségekben is megnyilvánul."

Szent-Györgyi természetesebb és messzebbtekintő kiválasztási elveket követ:

"Az egyetem egyik legfőbb feladata és kötelessége a kutatás, új igazságok keresése. Ezért az egyetemnek át kell hatva lennie az igazság szeretetétől, s falai között meg kell őriznie a teljes szellemi szabadság levegőjét, mely nélkül minden kultúra elsorvad.

A miniszter a tudományos kutatómunka gyökereit a következőkben vélte megtalálni:

"A történelem tanúsága szerint a legkimagaslóbb és legmaradandóbb tudományos eredményeket... erős faji öntudaton és fejlett népi műveltségen épülő napi munkaközösségek termelték ki."

A professzor látásmódja némileg egyetemesebb, programja szélesebb körű:

"Az emberiség legfőbb kincse mindaz a szép, jó és nemes, amit eddig az ember elméje és lelke megteremtett. Az egyetem ezen kincsek közül a tudásnak az öre, hirdetője és gyarapítója. Örökét évezredekől az emberi szellem közös tárházából veszi. Így tőle joggal azt várhatjuk, hogy felette álljon a politika hullámmászainak, és eszményeit az idők háborgásán keresztül sértetlenül mentse át a jövőbe. Azt várhatjuk, hogy az egyetem kapuin a gyűlölködést kizárva, a tudás szelíd fénye mellett csendben munkálkodjék és éljen örök emberi eszményeinek."

Hóman beszédének zárópasszusán átüt a rendszer kultúrpolitikájának totalitárius szemlélete: "Még e héten törvényjavaslatot terjeszték az országgyűlés elé,

folytatás a 12. oldalon

folytatás a 11. oldalról

az egyetemi hallgatók felvételének új szabályozásáról. E szabályozás értelmében az egyetemi felvételeknél — a zsidókat érintő törvényes korlátozásokon túl — csupán a nemzet- és államhűség és a jó erkölcs követelményei lesznek mérvadások.

Az ezúttal is különvéleményen lévő rektor az alkalmasság legfőbb kritériumának a tehetséget vallja, és nemzeti érdeknek tekinti, hogy minden előítéllettől függetlenül, a jó képességű emberek meg is jelenjenek az egyetem padsoraiban. A "nemzet- és államhűség" homályos kontúrú fogalmait pedig a nemes patriotizmus igényével helyettesíti: "Szeged barátságos levegőjében meg lesz a bensőséges, meghitt viszony a tanárok és tanítványok között..., hogy ifjúságunkba oltsuk azt az izzó hazaszeretetet, mely nem jelszavak hangoztatásából, mások gyűlöletéből vagy eltiprásából áll, de abból, hogy a hazáért a legnagyobb áldozat is csekély legyen, hogy a hazáért ne csak meghalni, de — ami ennél sokkal nehezebb — élni is tudjunk.

A választás egy évre szólt. A szegedi egyetem történetében ugyanis nem akad rá példa, hogy 1945 előtt kétszer egymás után kapott volna valaki rektori mandátumot. Így Szent-Györgyinek alig 10 hónapja maradt nagyvonalú terveinek megvalósítására. Imponáló energiával fog munkához. Vegyük számba, mit valósított meg ötven évvel ezelőtt, alig egy esztendő alatt, egy kreatív szellemű, rátermett rektor.

1940. őszén megalakítja a Szegedi Egyetemi Ifjúság elnevezésű szövetséget (SZEI). Az összes egyetemi polgárt tömörítő — a kor viszonyaihoz képest rendkívül demokratikus szellemű — egyesülettel a szélsőjobbaldali diákszervezetek méltató hatása alól kívánta kivonni az ifjúságot. A hangoskodó, atrocitásokat provokáló csoportok agresszivitásáról Szent-Györgyinek személyes tapasztalatai lehettek. 1937-ben a Turul szövetség évi közgyűlésén csaptak zajos botrányt a szervezet jobbaldaliságával elégedetlen, zöldinges fiatal emberek.

A rektor által életre hívott SZEI működésének hatékonyságát 1941. tavaszán egy oktatótársa a következőképpen ítéli meg: "Mivel tagjai csak szegedi polgárok lehettek, lehetetlen, hogy ezentúl az egyetemen kívülálló lelkiismeretlen akarnokok saját érdekeik és vezérlési vágyaik szolgálatára használják fel az egyetemi ifjúságot."

Egy új szervezet létrehozása természetesen semmit sem old meg, ha nem tud

olyan tartalmas elfoglaltságot kínálni az új iránt fogékony ifjúságnak, mely leköti érdeklődését. Szent-Györgyi novemberben kezdeményezi az Egyetemi Színjátékszó Társaság megalakítását. Az alkotókészség megnyilatkozására nyitott lehetőség bő termést hoz, és egy nagyszerű szavalóverseny bebizonyítja: az egyetemnek sok színészi adottságokkal is bíró hallgatója van. A társulat, mely Horváth István bölcsészhallgatót választja rendezőjéül, úgy dönt, hogy a Hamlet színrevitelével lép a közönség elé. Az 1941. márciusában megtartott bemutató sikere rendkívüli, és májusban már Kolozsvárott vendégszerepelnek a szegedi egyetem hallgatói. Hogy a rektornak a humán-reál műveltség egyöntetű fejlesztésére vonatkozó nézete összhangban van az ifjúság igényével, jól szemlélteti, hogy a társulat tagjainak többsége a természettudományi karról kerül ki; a női főszereplő is vegyész-hallgató. Tiszteletreméltó értelmiségi hivatástudatról tesznek tanúbizonyosságot, amikor arról nyilatkoznak, miért ezzel a nagy erőpróbával kezdik szereplésüket. "A legszebben ebben a drámában zeng a magyar nyelv. Nem színészeket kívánunk a magyar társadalomnak adni, hanem olyan művelt elemeket, akik személyes élmény alapján terjesztői lesznek a szép magyar kiejtésnek."

1941. március 15-én avatják fel a SZEI Otthonát, egy olyan klubot, mely központja az egyetemi ifjúságnak. A természettudományi kar kémikusai vegyész-kamarát alapítanak és áprilisban megjelentetik lapjukat, a PHLOGISTON -t. Az egyetemen folyóirata, a Szegedi Híd májusban adja ki első számát. Az energikus rektor minden erőforrást mozgósít, és 1941. őszére kitűzhetik a központi egyetemi sporttelep felavatásának időpontját.

Szent-Györgyi, aki mindezideig csak laboratóriuma munkájának volt inspiráló szelleme, munkastílusával mozgásba hozott egy egész egyetemet. Feltűnő, hogy nyilatkozataiban többször is visszatér az egyetem politikájától való elzárkózásra. Hivatalban töltött évének célkitűzéseit például így összegzi utólag: "Mindjárt rektori működésem elején segédkezet nyújtottam a diákságnak abban, hogy önmagára találjon, ... megszabaduljon a szétforgácsoltságtól, külső politikai tényezők és elvénhedt diákvezérek zavargó hatásától." Nyilvánvaló, hogy ez a politikamentesség valójában igen jelentős bátorságot kívánó, nemes indítékú politizálás volt. A nagy felelősségtudatú, a nácizmus szellemével mind élesebben szemben álló professzor az egyetem ifjúságát kívánta megóvni az ideológiai fertőzéstől.

Szándéka kortársai előtt sem maradt rejtve; ezt jelzik azok a szaporodó támadások, melyeket a jobbaldali sajtó intéz személye ellen.

Szent-Györgyi egyike azoknak a — sajnos csekély számú — egykori közéleti személyiségeknek, akik következetesen, a gyakorlatban is megvalósították elveiket. Ehhez nem kevés erkölcsi, sőt fizikai bátorság is kellett. A közel egy évszázadot átívelő életpálya politikai csúcsa az isztambuli küldetés vállalása. 1943-ban a világosan látó politikusok előtt kétségtelenné válik, hogy az országot veszedelmesen meredek lejtőre vitték. Tárgyalnának a szövetségesekkel, de a háborúból való kilépési szándékot hideg elutasítás fogadja. Ez logikus következmény, hiszen 1941-ben Eden külügyminiszter a búcsúlátogatáson megjelenő Barcza követet így bocsátja el: "Teleki volt az utolsó, akiben még bíztunk, azokkal, akik ma hatalmon vannak, nem fogunk soha többé szóba állni."

Ekkor próbál a kormány olyan — az angolszászok előtt hitellel bíró — tekintélyes személyiséget találni, aki vállalná a missziót. Így esik a választás a kitűnő nyugati kapcsolatokkal rendelkező Szent-Györgyire. A politikai kurzussal ellentétben álló professzor elutasíthatná a megbízást; elvi fenntartásait mégis habozás nélkül alárendeli hazájáért érzett felelősségtudatának. Pedig a küldetés teljesítésével magára vonja mind a németek, mind magyarországi szimpatizánsaik rosszsallását. Az isztambuli útról tudomást szerez a német hírszerzés is; és Hitler Klessheimben Szent-Györgyit név szerint emlegetve olvassa Horthy fejére a szövetségi hűség megszegésének vádját. A német megszállást követően elérkezik a leszámolás órája, és Szent-Györgyit barátok nyújtotta titkos búvóhelyek és a svéd követség eltökélt közbelépése menti csak meg Bajcsy-Zsilinszky Endre sorsától.

dr. Dániel József

Május 3-án, pénteken a József Attila Művelődési Központban Béres Béla igazgató nyitja meg

BAK PÉTER

festőművész kiállítását.

A tájat, tanyát, csendéletet leíró jelleggel ábrázoló művész anyaga május 22-ig várja az érdeklődőket.

EGY CSALÁDI VÁLLALKOZÁS TÖRTÉNETE

III. rész

Üzletnyitás

Békei Sándor a javításra átvett hibás gépet a vállalt határidőre elkészítette.

Az elégedett tulajdonos másnap már exponált filmtekercset adott be kidolgozásra. Az igazi üzlet abban volt, hogy a helyben javított gépek is gyorsan növelték a fotolabor forgalmát.

Lázár Lajos olyan embert nyert Békei Sándorban, aki a cégnél végzett munkájában élethivatását is meglelte. A technika iránti természetes vonzódása, a gyermekkorban játékosan megszerzett készségei és képességei, kreativitása így kap szabad utat.

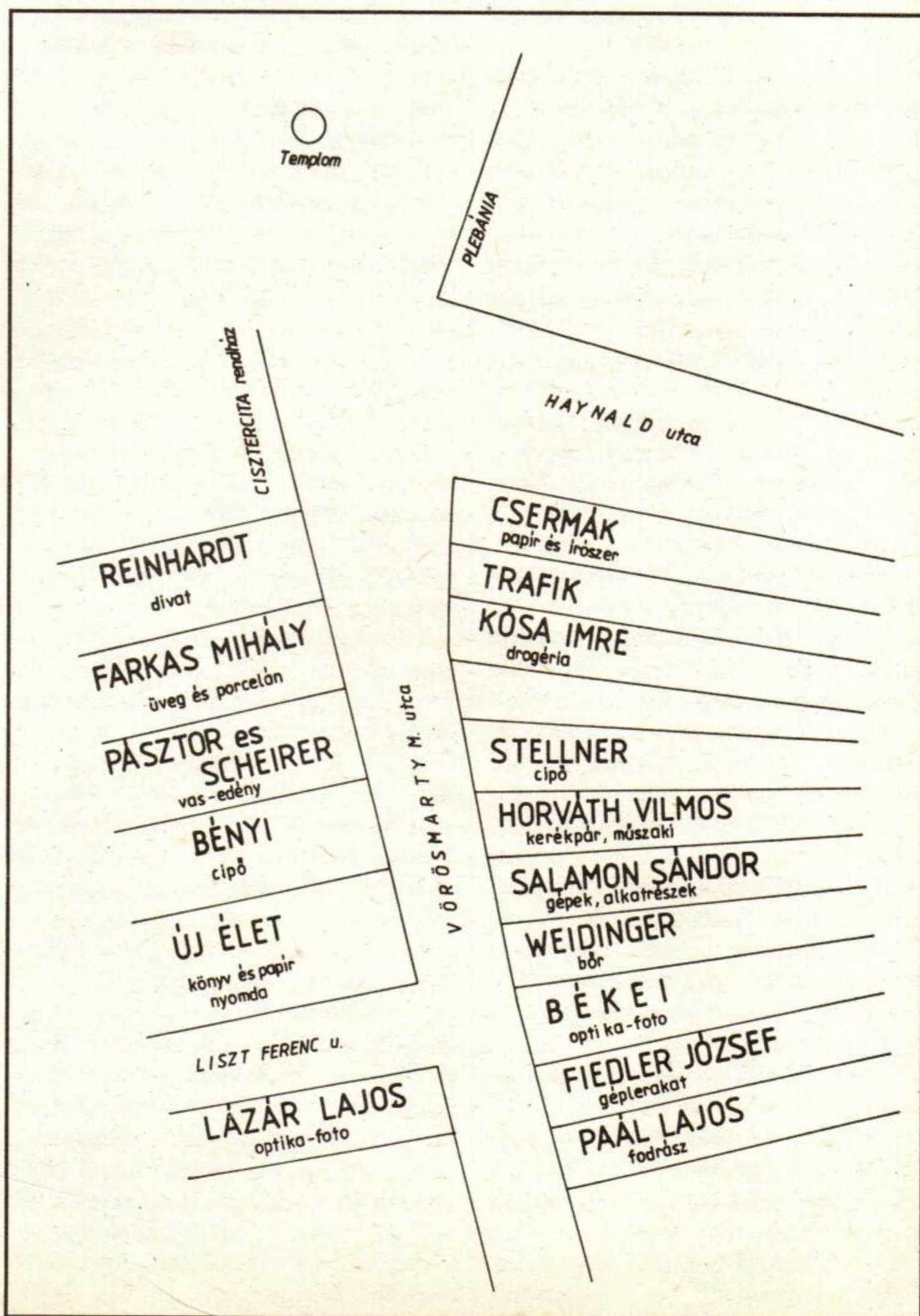
Lázár — Ford kocsijával — vasárnapként a Balatonra járt pihenni. Észrevette, hogy alig lehet a fotózáshoz szükséges cikket — filmet, lemezt — beszerezni. Sok helyen a napszemüvegek is hiányoztak. Ezért utazói megbízást ad Békei Sándornak. Rendelkezésére bocsátja kocsiját, amelyet megraknak a hiányzó árucikkkel. Az üdülési idényben rendszeresen felkeresi a Balaton menti kisebb üzleteket. Az áru őrzésében és kiszolgálásában felesége segíti. Az üzletek egyéb hiánycikkeivel: szappan, napolaj, fényvédő krémek, stb., a kínálatot saját számlájukra ők is bővítik. Napokat töltenek az áru terítésével, az éjszakákat — a közelben — rokonoknál vagy a kocsiban töltik.

Irén lányuk meséli: "Szüleim néha engem is magukkal vittek ezekre az utakra. Ott kuporogtam a kocsi minden lehetséges helyét kitöltő Brázai és Elida szappanok celofán csomagjainak tornyai között. Kuckómat a hátsó ülésen hagyták szabadon, ahová csak az első ülésen keresztül tudtam bemászni. Akkor a Gózon Mariska néni óvodása voltam. Indulás után egy darabig csak a szappancsomagok színpompája szórakoztatott, de

ezt hamar unni kezdtem. Szerencsére az árukészlet faluról falura fogyatkozott körülöttem, mert Apám útközben is minden üzletbe bekukkantott. Így a tóhoz közeledve már nemcsak a szappanok, hanem a pannon táj színeiben is gyönyör-

ködhettem. A forró napok déli óráiban a vízben kerestünk enyhülést. A táj szikrázó, majd párába merülő szépsége nagy örömet okozott. Anyám ezeken az utakon újította föl a vegyeskereskedésükben

folytatás a 14. oldalon

folytatás a 13. oldalról szerzett gyakorlatát. Az autóvezetést is ekkor tanulta meg Apámtól.

A kocsiban ülve gyakran elaludtam, vagy ébren csendesen hallgattam őket. Mindig a jövőt tervezgették. Hogyan és miképpen fognak együtt dolgozni a saját üzletükben, amelyet majd rövidesen megnyitnak. E reményük megvalósulását a saját árujuk eladásából származó hasznuk is elősegítette"

A Lázár cégnél szerzett szakmai ismeretei és tapasztalatai tehát megérlelik Sándorban az elhatározást, hogy önálló üzletet nyisson.

Ettől kezdve feleségével életüket e cél megvalósításának szentelik. Gyűjtik a vállalkozás megindításához szükséges alapanyagot. Takarékkönyvet váltanak. Sándor édesanyja hozzájuk költözik és vasutasözegegy nyugdíjával is segíti őket. Vállára veszi a közös háztartás minden gondját.

Vele, "a Nagymamával", olyan lélek rak fészket a Szent László utcai ház öreg falai között, aki szeretetének erős szálával — gyermekei révén — ideköti az egész Békei családot. Unokái sokszor töltik a nyarat a Nagymamánál.

Nagymama a családban olyan háttérrel nyújtott a fiatal házaspárnak, amelynek birtokában egész energiájukat vállalkozásuk gondos megalapozásának szentelheték.

Kiadó üzlethelyiséget csak a Lázár céggel átellenben, a Salamon gépgyáros házában találnak, de Sándor — rátermettségében bízva — bátran vállalja, hogy a szigorú konkurenciaharcban éppen azzal a céggel kell farkasszemet néznie, amelyben a szakmát elsajátította.

Kéménységéről és küzdeni tudásáról már a cégtől való távozása alkalmával ízelítőt nyújtott: Békei Sándornak főnökével néha vitája támadt. Ilyenkor "természetesen" csak a főnöknek lehetett igaza, hiszen az alkalmazottnak tőle függ a kenyere. Egy ilyen kioktatásba torkolló vitában kitarított a maga álláspontja mellett. Arra gondolt, hogy terveinek valóra válásával úgyis elválnak útjaik, ezért a tőle várt gesztussal most nem örvendeztette meg főnökét, bár a vita annak hiúságát is sértette, mert a szóváltás a személyzet előtt történt.

— Sajnálom, főnök úr, de ebben nincs igaza.

A tulajdonos arcát a robbanásig feszülő harag lángra lobbantotta:

— Ezt azonnal vonja vissza maga... maga pimasz ember!

— Nem! Nem vagyok pimasz, ezt kénytelen vagyok tisztelettel visszautasítani.

Egyszerűen arról van szó, hogy nekem van igazam.

— Ezt nem tűrhetem. Vegye tudomásul, hogy azonnal ki van rúgva!

— Semmit nem követtem el, amivel ezt kiérdemeltem, csak az igazamat védtém. — volt a nyugodt válasz.

Ez azonban csak újabb olaj volt a felháborodás amúgy is magasra csapó lángjaira.

— Azonnal távozzon! Látni sem akarom többé! — és a nagyobb nyomaték kedvéért vállánál fogva az ajtóhoz tuszkolta. Békei Sándor kívül megállt, és az alkalmazottakhoz fordulva hangosan mondta:

— Tanúim lesznek, hogy ezt nem érdemeltem, mert csak az igazamat védelmeztem.

Lázár Lajos most hirtelen feleszmélt és kérte, tekintsék meg nem történtnek az esetet. Békei Sándor nem ment vissza, mert így nem a szokásos felmondási díjat, hanem hat havi bérét követelhetette.

Az üzletnyitáshoz tőke kellett. Ehhez az összegyűlt pénzük nem volt elegendő. Hitelre volt szükségük, próbálkozásuk azonban a családon belül meghiúsult. Távoli rokonság okán jó kapcsolatot tartottak Köblingekkel, akiknek malmuk volt a Szegedi úton. Szorult helyzetükben hozzájuk fordultak. Egy kisebb összeggel Szöges (Spitznagel) János építész jóbarátjuk is hozzájárult a vállalkozás elindításához.

Sándor a megtakarított és hitelbe kapott pénzt a tapasztalt kereskedő észszerű takarékoságával osztotta be. Felmérte a kibérelt helyiség belső terét, amelyben nem volt válaszfal. A bútortartókat úgy tervezte, hogy a derékszögben elhelyezett polcrendszer egyúttal eladó és műhelytérre váltsa az üzletet. A polcokat, az üveges kiszolgáló pultot, a műhelyasztalt saját tervei szerint — a Deszkás utcai Dely fatelepen vásárolt nyersanyagból — Nagy Béla asztalos barátjával — esténként készítik el. A műhely gépeit: az üvegcsiszológót és a vezérorsós műszerész esztergapadot mozdonyvezető fivérei — Vilmos és Géza állítják elő.

Az árukészlet beszerzésénél abból indult ki, hogy pénze jól és gyorsan forogjon. Minél többfajta áru legyen, de az kis ideig álljon az üzlet polcain. Az árukészlet szükös tervezését a kiterjedt kereskedelmi utazói hálózat és a valóban gyors Ibusz Gyorsárugyűjtő (Hirschposta) tették lehetővé. Az utazók szinte naponta — gyakran áruval együtt — jelentkeztek, de ha a rendelés szállítást írt elő, a csomag a rendelést követő két-három napon belül megérkezett.

Az előkészületeket — a konkurens cégnek szánt meglepetés miatt — titokban tartották. A bútortartókat és az árukészletet — nyitás előtti estén — az üzletbe szállítják. Hajnalig elkészülnek a berendezéssel és reggel nyitnak.

A reggeli vonatok utasai és a munkába sietők kisebb-nagyobb csoportjai ilyenkor jelennek meg a város központjába vezető Vörösmarty utcán. Itt a régi, neves Lázár üzlettel szemben most új cégtábla hirdeti:

BÉKEI SÁNDOR
OPTIKA FOTO BETEGÁPOLÁS
RÁDIÓ SPORT

A régi várostérképről rekonstruáltuk az utca helyrajzát, és azon — az akkori sorrendben — a cégek nevét is feltüntettük. Az idősebbek így az utca két oldalának korabeli képét is fel tudják idézni. A régi üzletek egy részének helyén ma új épületek állnak. Az egyik oldalon a "nyugdíjas ház", a másokon a Bácska Áruház.

Képzeljék maguk elé a régit: Békei Sándor fehér munkaköpenyt ölt magára és kiáll üzlete ajtajába. Köszönti az ismerős kereskedőket, a reggeli járókelők közt régi ismerőseit és leendő vevőit, akiket csodálkozásba ejt a váratlanul megnyíló üzlet. A konkurens is közöttük van.

Gergely József

DEÁK FERENC

levele M.T.
agglegény barátjához

(Mészáros Lázár Antal nevű bátyjának családi iratai között került kezembe az alábbi írás. Szemmel láthatóan sokszorosított kézírás. Nem feladatomban megállapítani, hogy valóban Deák Ferenc írta-e az eredetit, s kihez, de valószínű, hogy több példányban lemásolva forgott közkezen, tükrözve a kor nőekkel kapcsolatos humorát, s — amennyiben "hamisítvány" — Deák Ferencről kialakult felfogást is.)

A Sugovicán mosó asszonyok 1930 körül (Fotó: Bajza Lajos)

“Miután követőkül minket azért választottak meg, hogy a haza sorsa felett örködjünk, és azon nézeteinket, melyeket jobblétének előmozdítására szükségesnek vélünk, kinyilatkoztassuk, a haza egyes polgárokból állván, szükséges gondjainkat azokra is kiterjeszteni, s ezt tenni kivált olyankor mikor a haza feletti működésének szünetei vannak, — kötelessék. —

Ez okból indulok ki tehát jelen alkalommal is, miután itt az a hír kapott lábra, hogy te Hymen lánczai után sóvárogsz és házasodni akarsz. Szükségesnek látom tehát e tárgyra vonatkozó nézeteimet veled közölni, nehogy később barátságatlansággal vádolj. —

Te író vagy, miután néha leveleket is szoktál írni, sőt munkálataid már a “Tárogató”-ban is jelentek meg, te gazda vagy mert szép falusi birtokod van, bár a gazdálkodás terén nyert tapasztalataid kiadásával aligha nyernél pályadíjat. — Te már úr vagy, várást bírsz és várban lakol; Te politikus törvénytudó keresztény, bár a vallással nem sokat törődöl, — s ezeken felül Isten tudja, még mi vagy, s így általad hogy könnyebben megértessem magamat felszámolt tulajdonokhoz alkalmazva fogom a házasságot magyarázni. —

Te mint író így gondolkodol: mivel a jó Isten a házasságot szerzette, tehát ő — a szerző s te mint egyik praenumerans csak a neked szánt példányt veszed át, midőn megházasodol. Igen jól van, de tudd meg, hogy a számodra készült példány díszkötésű tiszta lap, melyet hogy tartalma legyen, neked kell nyomni s jaj szegény tatár, ha idegenek is nyomják, mert akkor hamar megesik a sajtóhiba. —

Vagy azt véled, hogy a házasság divatlap, hol a férfi a szerkesztő, s a nő a kiadó, — Az is lehet, csak sehová nem kapni oly könnyen segédszerkesztőt és dolgozó társakat, mint ide, kivált ha kiadó azokat használja is. —

Vagy azt hiszed, hogy a házasság nem egyéb mint az élet színpadán eljátszandó dráma, mely az oltárnál kezdődik, s a sírnál végződik? Mily szép feltevés de gyakran megtörténik, hogy a dráma előjátékkal is bír, amelyben a leendő férjnek nem lévén szerepe, az első felvonásra más jelenik meg, s a próbajátékot a középoltárhoz más végzi el. —

Ha mint gazda akarsz megtudni mi a nő? megmondom; *szánka*, mely könnyen megfarol; *virág*, mely nem szabadföldbe, de *melegágyba* való, fekvőjóság, melynek kivált *belső fundusát folyvást mű-*

velni kell, hogy a töknek mely a magot adja, el nem hervadt, ép izmos indája legyen: arra is vigyáz, hogy a fekvő jóság fundusát szívességéből veled közösen ne műveljék, mert ámbár a termést egészen neked engednék is mégis te csalódnál. —

Ha mint vár úr akarsz a nőt ismerni, a nő maga egy vár, mely az ostromlókat maga csalogatja a vészhez, bármily lövést, bombázást — néha ugyan nagy bajjal de *kiáll*, megfogyasztja a küzdők erejét s azok mint nyitott ostromra alkalmatlanok *lankadtan kénytelenek megretíralni. —*

Ha politikai szempontból akarsz a nőt megismerni, az egy hódító hatalmasság a ki a meghódítottakat *bekebelezi. —*

Alkotmányos hatalom, mely dietát tart, hova minden ép ember kivált ha még hozzá csinos is rangkülönbség nélkül hivatalos, a hol az ablegatumok is szívesen fogadtatnak. —

Jogi szempontból tekintve a nő szükséges örökös, kinek a *köteles részt* okvetlen ki kell szolgáltatni, mert különben könnyen fog találni módot, hogy *magát kártalanítsa* s akkor jaj neked, ha a Verböczy törvények szerint jár el, ügyét egész meztelenségében *kitárván a levátát*

folytatás a 16. oldalon

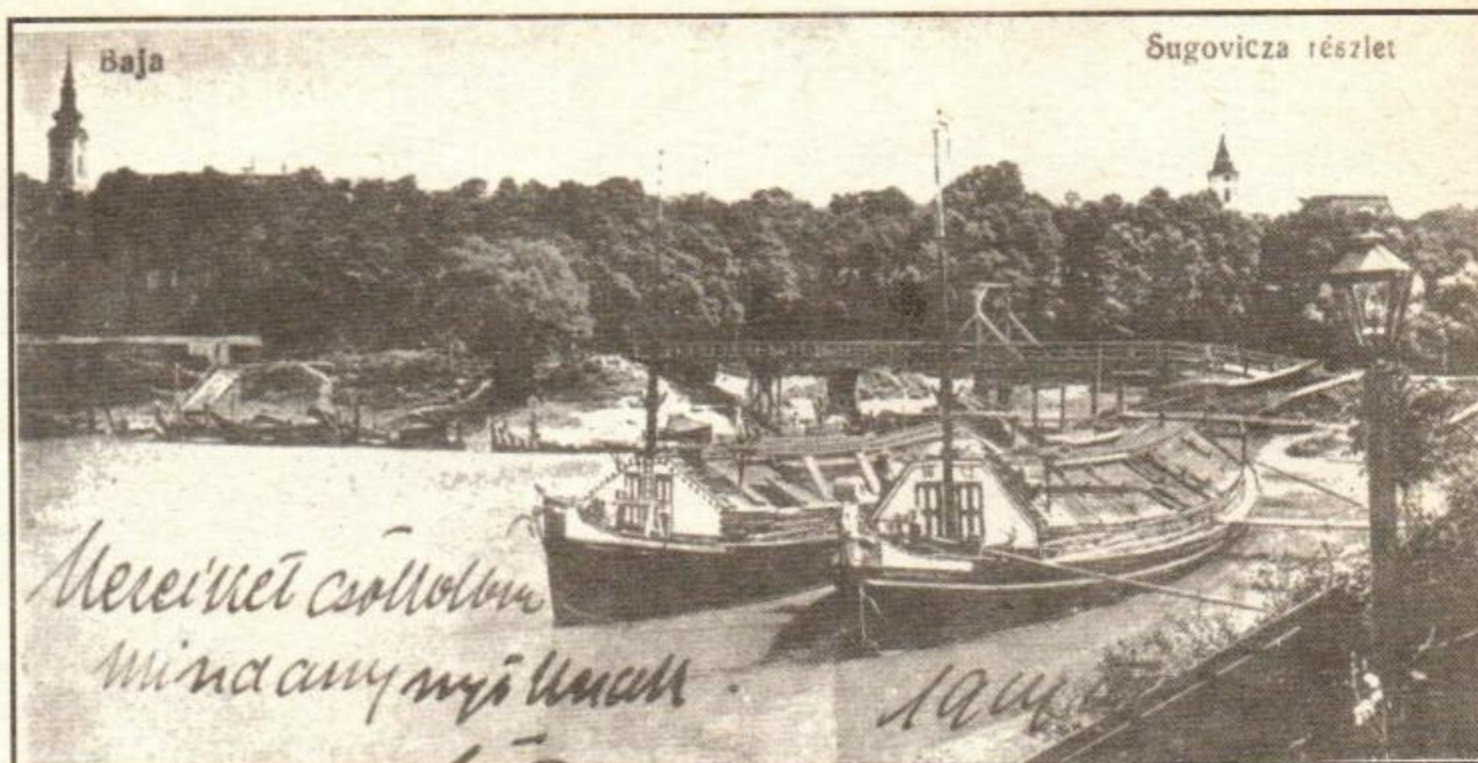
folytatás a 15. oldalról

megteszi, mert minden esetre vesztened kell, annyival is inkább, ha magadnak is be kell ismerned hogy a juratusod nem áll. —

Büntetőjogilag oly szükséges rossz, mely örömet vétkezik, s vétkezőtén *jajgatás nélkül kiállja* ha az *Ádám botjával megfenyítik.* —

Kereskedelmi szempontból oly bolt, melybe mindenkinek ki sok pénzzel bír, *szabad bejárása van, sőt benne a közlelbbi ismerősök kontóra is vásárolhatnak.*"

Közli: SE

BAJA RÉGI ÉPÜLETEI (alatt)

A második világháború előtt a (török korinak vélt) bajai földalatti építkezésekről (nagy méretű kockakövekkel kikövezett, bolthajtásos alagutak, folyosók, katakombaszerű barlangok) legátfogóbban a Rapcsányi-féle városi monográfiában (Rapcsányi, J.: Baja város monográfiája, Budapest, 1934) a 454-455. oldalon olvashattunk.

Az alagutak létezéséről a régi bajaiak tudtak: sok helyen elfalazták, vasráccsal, esetleg ajtóval zárták el a gyerekek elől. De sok helyen építési törmelékkel, háztartási szeméttel töltötték fel, miután a téglák egy részét kiszedték, vagy éppen — az üreghrendszerbe — belevezették a "pottyantós klozetot", illetve a fürdőszobák, W.C.-k, valamint a konyhák szennyvizét.

Az alagutak léte az 1940-es évek elején került az érdeklődés középpontjába, amikor is a városi légoltalmi parancsnokság (ahol e sorok írója, mint fiatal cserkész-tiszt, a központi híradó- és riasztó cserkészrajnak volt a szolgálatvezetője) légoltalmi óvóhelyeket szándékozott belőlük

kialakítani. Mivel azonban a város a háború kitörésétől 1944. október elejéig légitámadást nem kapott, s megbízható adatok sem álltak rendelkezésre ezen földalatti létesítményekről, komolyabban az üggyel nem foglalkozott senki. (Tehát a gondolatfelvetést kutatás-felderítés, helyreállítás, igénybevétel stb. nem követte.)

Az 1950-es években a városi múzeum akkori régésze, Zalotay Elemér foglalkozott feltárásukkal. Elhalálozása miatt e témához már nem szólhat hozzá. Úgy informálódtam, hogy kutatásai (egyéb más tudományos hagyatékával együtt) az u.n. "Zalotay-dosszié" a városi múzeum birtokába került. De élnek még — és nyilatkoztak részemre — a kutatásban részt vevő személyek. Így Albert Sándorné (Újpéter Ditta) tanárnő, aki 1953-57 között a Központi Fiúiskolában (régibajaiaknak ismertebb nevén: Polgári Fiúiskola) tanított. Felhívására akkor a 7.-es, 8.-os fiúk — talán kalandvágyból-kíváncsiságból — a vezetésével és Zalotay tudományos irányításával több helyen végeztek barlang-alagút-feltáró (kutatóárok-ásó) munkálatokat, melyekbe a tanulók szülei szintén nagy lelkesedéssel kapcsolódtak be. ("Pénzért nem jött senki ilyen munkára, ma pedig nincs és egyhamar nem is lesz pénz ilyen célra — mondotta nekem — de talán ma is társadalmi munkával kellene próbálkozni, mint akkor tettük." "Nem is rossz ötlet — gondolom én — talán a középiskolák történelmi szakkörei a múzeum és a barlangkutató egyesületek szakmai irányításával és felügyeletével még valamit feltárhatnának és megóvhatnának az utókornak".)

Jómagam is sokat hallottam egykori (de még van élő is!) szerbpravoszláv egyházközösségi tagjainktól a bajai szerb templomokból (alól) kiinduló alagutakról, most pedig, amikor e cikk megírásához

fogtam, jóbarátaimtól, ismerőseimtől is sok értékelhető adatot kaptam. Így állt össze a kép a bajai törökkori alagutakról, melyet most közreadok.

1. *Rapcsányi szerint*: az Erzsébet királyné utcai régi szerb kistemplom alatt és környékén ágazik el egy folyosó, amely embermagasságú, s olyan széles, hogy abba egy (lovas)kocsi is belefér, s abban elhaladhat, s e folyosó a Kamarás-Dunához (Sugovica) vezet. A szerb kistemplom valaha nagyobb kiterjedésű dombon állt, körülötte temető volt a török időkben. A város fejlődése során a domb északi oldalát, közvetlen a kápolna mellett, átvágták a Gyász utcával (ma: gr. Batthyány L. utca), az Erzsébet királyné utcai domb-részt elhordták, helyén épült (homlokzattal az Erzsébet királyné utcára) a görögkeleti szerb hitközösségi alapítványi emeletes ház. Ugyancsak lemélyítették a templom déli oldalán lévő dombot is, ma ott egy téglakerítés van, beépítve a templom alatti kripták templomoldal-falából kiemelt (és még el nem lopott) nagyméretű márvány sírkövevel (1972-ben). Jelenleg (1991) folyik a templom keleti háttérében lévő házak lebontása. A rendelkezésükre álló adatok alapján alagútra egyszer sem akadtak. (Talán nem mentek elég mélyre?) Ellenben a templom déli oldalán lévő — és az alapítványi házzal tűzfalal érintkező — Fogt-féle (Erzsébet királyné utca 8.) ház alatt van alagút. B.K. — a néhai Fogt Ferenc temetkezési vállalkozó veje — közölte velem, hogy a család tudott a ház alatti alagútról, s arról is, hogy F.F. még az első világháború előtt, mint kíváncsi legényke, végigment e folyosón, s "valahol Alvégen jött ki." (Hogy hol, arról a későbbiekben.) Az alagúttal nem törődtek, csak akkor, amikor az ötvenes években a fürdőszobában alagszóveztek, s a padozat "beszakadt az alagútba". Az eredeti állapotot helyreállították. Majd később, a Zalotay-Albert-

né-féle lelkes kis csapat ásott kutatóárkot az udvarban ("ott, ahol a Fogt-féle "Kegyelet" temetkezési vállalat lovaskocsijai egykoron megfordultak" — közölte A.S.-né), de nyomra nem akadtak. (Rossz irányba ástak szerintem.) Egyesek szerint — más alkalommal — a beszakadt részből a kutatók a házzal rézsút szemben lévő és a bajaiak által csak "Vörös Bank"-nak ismert (ma: Bizományi Áruház) ház alá jutottak, ahol az alagútba szennyvíz és kloaka volt "bekötve", továbbmenni nem tudtak. Véleményem: a történelmi adatok szerint az itteni nagyobb dombon már a törökök alatt is volt templom, de az a későbbiek folyamán (Rákóczi felkelés, városi tűzvészek stb.) többször is elpusztult, s újjáépítették. Lehet, hogy a kistemplom (mely mindig a "Gyümölcsoltó Mária", Blagovescsenskaja crkva nevet viselte) egy időben a Fogt-ház helyén lévő dombon állt, s innen, vagy egy templom melletti kriptából nyílt a "lejárát". Hogyha a mai templomból nyílt volna, arról az egyházközösségnek (régi tagoknak) tudomása lett volna.

2. *Rapcsányi a könyvében* hivatkozik a Független Magyarország újságnak (évfolyam és lapszám megjelölése nélkül) néhány — e témával foglalkozó — cikkére, mely szerint a régi Freund Miksa- (Erzsébet királyné utca) féle ház alatt is van alagút, melynek oldalfalában 1840-ben égetett téglákat találtak. Valószínűnek tartották, hogy az omladozó oldalfalakat akkor erősítették meg, korabeli téglákkal, hogy megóvják a beomlástól. Említést tesz továbbá arról is, hogy ugyanilyen mély alagút húzódik el a Gludovác-féle (Erzsébet királyné utca) ház alatt is, melyet abban az időben átkutattak, és nagy kiterjedésűnek találtak, a amely "vaskapuvál" van ellátva. A két házat — a házakkal szemközti Schnetzer-féle házban lakó Schnetzer László üvegező kisiparos mesterrel — sikerült azonosítanom: az Erzsébet királyné utca 23. (Freund-, később Schön-féle ház) és a 21. (Gludovác-féle ház, a család birtokában 1945-ig) házról van szó. Sch.F. elmondotta, hogy mint kis gyermek, az 1920-as évek elején még játszottak az alagút bejáratánál, amely akkor vasráccsal volt (a házon túli rész felé) elrekesztve. Még ma is meg tudná mutatni ezt a helyet. Egyébként Gazsi (Gludovác) páncélos ezredes 1950-ben elmondta, hogy 1944-ben a meneküléskor sok mindent rejtettek oda, de hazatérve semmit sem találtak meg. (Ő akkor már a Mészáros L. utcában lakott, a volt házába nem kívánt velem visszajönni.) Az ötvenes években a Zalotay-Albertné-féle kutatócsoport feltételezte, hogy a Vörös

Banktól délre eső második (Wilhelm kályhás) féle ház nagyméretű kockakövekkel boltozatosra kirakott pincéje ugyanehhez a járathoz tartozna, miután egyik oldalon "dupla falat" (tehát kétszeres elfalazást) találtak. W.J.— a kályhás mester fia —

Már 50 éve is

DUNAKUTATÓ ÁLLOMÁS BAJÁN

A Tisza moszatairól írt monográfiámban¹ röviden utalok a bajai, 1944. előtt szervezett dunai kutatóintézmény, Dunakutató Állomás (vagy Intézet) létrejöttének körülményeire. A Baja története című kitűnő városmonográfiában² kissé részletesebben esik szó a "Dunakutató Intézet" alapításának körülményeiről. Mindkét utalás kellően hangsúlyozza, hogy nevezett kutatóhely létrehozásának alap gondolata Baja városa akkori, igen agilis polgármesterétől, *dr. Bernhart Sándortól* származik.

Mint a nagyszerű gondolat megvalósításában bábáskodó hidrobiológus, szeretnék ennek a kutatóhelynek a létrejöttéről kissé részletesebben szólni. ("Létrejövésről" beszélek és nemcsak tervekről, s ennek a megközelítési módnak a valós volta a következőkben ki fog derülni.)

A bajai Dunakutató Állomás létrehozásának igazi súlya, jelentősége akkor állhat tisztán előttünk, ha azt a vizek élővilága, a hidrobiológia kifejlődésének egész menetében szemléljük.

A vizek élővilágának kutatása a tengerek kutatásával kezdődött, és csak a 19. század derekától irányult a figyelem nagyobb mértékben a szárazföldi állóvizeknek, a tavaknak a kutatására. Csak jóval később, amikor a vízgazdálkodásban az iparosodás előrehaladtával megnőtt a folyóvizek jelentősége, fordult a hidrobiológia érdeklődése a folyóvizek élővilága felé. Ez azonban jelentősebb mértékben csak a 20. század első évtizedeiben jelentkezett. Amíg a tavi kutatásoknak a 20. század első évtizedeiben mind nemzetközileg, mind az 1927-ben alapított tihanyi kutatóintézettel hazánkban is már jelentős kutatóhelyei voltak, ilyen kutatóhelyekkel a folyók élővilágának kutatása még nem rendelkezett. Magyarországon, és nemzetközileg is, ekkortájt még csak az első bátortalan kísérletek történtek ilyen folyóvízi kutatóhelyek létrehozására. Így a bajai Dunakutató Állomás létrehozásának 1943. évi kezdeményezése még európai mércével mérve is jelentős,

közölte velem, hogy sem szülei, sem ők nem tudnak arról, hogy ez alagút lett volna valaha is, noha "méreteiben, kövességében és irányában hasonló".

dr. Lovass György

Folytatás a következő számunkban.

tudománytörténeti szempontból feltétlenül úttörő jellegű kísérletnek minősül.

De lássuk ennek a kísérletnek az előzményeit. Jómagam 1941-től a Duna bajai mederszakaszán az élővíz, a Kamarás-Dunán és más ágakon is, a holtágak moszatvegetációját tanulmányoztam rendszeresen, átlag havonta vett minták alapján. A vízmintákat részben magam vettem meg, részben Baján élő anyósom, Endrey Tivadarné vette meg azokat. A minták feldolgozását 1944. nyaráig folyamatosan végeztem. (A történelem torz fintora, hogy az 1941-1944. közötti, részletesen feldolgozott gazdag dunai tudományos anyagom 1944-45. telén szentendrei lakásunkban a háború következtében jórészt megsemmisült, és a feldolgozott anyagnak csak töredékes maradványát tudtam később összeszedni és publikálni.³)

1943. nyarán hosszabb ideig Baján tartózkodva a Sugovicán összeismerkedtem *Bernhart Sándor dr.* polgármesterrel. Igen megörült, amikor megtudta, hogy én már harmadik éve folyamatosan kutatom a bajai Duna-szakasz mikroszkopikus növényvilágát, algavegetációját. S egyben említést tett arról a gondolatáról, hogy szeretne kutatóhelyet létesíteni Baján a Duna élővilága kutatására. Amikor kifejtettem neki, hogy ez az elképzelése nem csak hazai, hanem középeurópai vonatkozásban is mennyire úttörő, úgy éreztem, elképzelésének mielőbbi megvalósítását méginkább szorgalmazni kívánja. Megkért, hogy a szükséges műszerek beszerzésében és a kutatóhely működési koncepciójának kialakításában legyen segítségére, amit én nagy örömmel megígértem.

1943. őszén, az akkori körülmények között igen beszűkült műszerbeszerzési lehetőségek feltárása után sikerült egy kitűnő Reichert-gyártmányú binokuláris kutatómikroszkópot, továbbá egy sztereobinokuláris mikroszkópot, ezekhez kiegészítő berendezéseket, valamint egy nagyteljesítményű centrifugát megren-

delni az optikai üzemet Magyarországon képviselő Reimenn cégnél. A műszereket a cég még 1943. folyamán le is szállította a bajai városházára.

Bernhart Sándor dr. időközben elfogadtatta a Dunakutató létesítésének tervét a városi tanáccsal és ennek folyamánaként a város a Nagypandúr-szigeten egy takaros épületcsoportot is megszerzett a leendő kutatóhely számára. Ez a kitűnő állapotú, a Sugovica partján álló épület emlékezetem szerint egykor az érseki erdészeti háza volt, és csereügylet révén került a város tulajdonába. 1943. folyamán még azt is tisztázta a polgármester a kultuszminisztériummal, hogy a kutatóhely szakmai vezetésére a minisztérium státushelyet biztosít. A további dologi kiadásokat a város, míg a személyi kiadásokat (1 kutató és 2 segédszemély) a minisztérium a saját beralapjából vállalta.

A polgármester kérésére az 1943. év végére elkészítettem a kutatóhely működési szabályzatát, amely — egyebek mellett — figyelembe vette, hogy a leendő Dunakutató Állomáson kezdetben 1, későbbiekben 2 időszakos vendégkutatói munkahely is biztosítva legyen. (Engem a hivatali munkám Budapesthez kötött, de számoltam azzal, hogy egy ilyen vendégkutatók helyet a folytatandó dunai munkám kapcsán alkalmilag magam is igénybe vehetek.)

Az 1944. év első felére működésre készen állott a bajai Dunakutató Állomás, mert időközben megtörtént az állomás tudományos vezetőjének kinevezése is *Soos Árpád dr.* kiváló zoológus személyében. Bernhart Sándor dr. 1944. nyarán arról tájékoztattott, hogy a kinevezett tudományos vezető még nem kezdte meg Baján a munkáját.

1944. októberében (22-én, egy vasárnap délután) elérte Baja városát a front. Innét kezdve már nem lehetett pontosan rekonstruálni, hogy a városházán elhelyezett műszerekkel mi történt. (Feltehetőleg az akkori írógép, rádió, műszer "begyűjtés" — amely akkor mindenfelé megvalósult — áldozata lett az állomásnak a városházán tárolt műszerparkja.) Maga a kutatóhely elhelyezésére szánt épület is tökrement a háborús cselekmények során.

A fentiekben ismertetettek summázata: 1944. nyarára a bajai Dunakutató Állomás működésre készen állott, működésének személyi és tárgyi feltételei biztosítva voltak. S hogy a háborús események közeledtek, majd bekövetkezték, illetve esetleges emberi mulasztásoknak milyen része volt abban, hogy ez a

működése mégsem kezdődött meg, ezt így utólag elég nehéz eldönteni. Ha megkezdte működését — és tartott volna az mégoly rövid ideig — mégiscsak remény lehetett volna talán arra, hogy 1945. után működését újra meg tudja kezdeni.

És most még néhány adat a *Dunakutató Állomás gondolatának "utóéletéről"*. A második világháború után a szegedi *Kesselyák* professzor 1945-ben a Tisza vonatkozásában, majd jómagam 1946-ban, és utóbb, 1948-ban *Dudich* professzor a Duna vonatkozásában hangsúlyozta a szervezett, átfogó kutatási terv alapján dolgozó hazai folyó kutatás megindításának szükségességét. A döntő fordulat e téren akkor következett be, amikor 1957-ben a MTA — főleg *Törő Imre* akadémikus igen határozott kezdeményezésére — létrehozta a Dunakutató Állomást Gödön, a budapesti Tudományegyetem akadémiai kutatócsoportjaként, valamint a Tiszakutató Állomást a szegedi Tudományegyetemhez kapcsolva. Utóbbi a 70-es évektől elsorvadt, viszont a Dunakutató Állomás a megalapítása óta folyamatosan erősödve végzi kutatómunkáját. Az 1944. és 1957. között eltelt 13 esztendő során természetesen hátrányos volt a hazai folyó kutatásban, és ezt csak a folyó kutatásban tevékenykedők nagyon lelkes munkája csökkentette némileg.

A gödi Dunakutató Állomás kutatói termékeny szakmai kapcsolatokat építettek ki a Duna hosszában tevékenykedő vízügyi hidrobiológus szakemberekkel, így a bajai kollégákkal is, és az az idősebb hidrobiológus generáció, amely már a 40-es években is tevékenykedett a folyókutatásokban, tanácsaival, tapasztalataival segíti a jelen hidrobiológiai folyókutatást.

A bajai Dunakutató Állomás 1943-as létrehozása — a be nem teljesültség ellenére is — *igen figyelemre méltó, bizonyos mértékig kezdő mérföldköve a hazai folyókutatásoknak.*

dr. Uherkovich Gábor

1.) UHRKOVICH, G. (1971): A Tisza lebegő parányfőnövényei (A Tisza fitoszesztonja) — Szolnok Megyei Múzeum Adattár, 20-22: 1-282+I-CXLIII.

2.) KŐSZEGI, M. (ed.) (1989): Baja története a kezdetektől 1944-ig — Akadémiai Kiadó (Budapest), p.1-417.

3.) UHERKOVICH, G. (1956): Adatok a Scenedesmusok magyarországi előfordulásának ismeretéhez — Pécsi Pedag.Főisk. Évkönyve, 1:227-246.

Tájékoztató a Gemencet érintő eseményekről

A Gemenci Tájvédelmi körzet területén tevékenykedő gazdálkodó szervezetek, természetvédelmi és vízügyi igazgatóságok, környezetvédelmi felügyelőségek, társadalmi szervezetek, vízügyi és erdészeti felsőfokú oktatási intézetek képviselőinek, Szekszárd és Baja városok önkormányzati és Baja város országgyűlési képviselőjének, valamint a területen eddig is jelentős munkát végző kutatók részvételével 1991. március 26-án megalakult egy érdekegyeztető koordinációs bizottság.

A megalakult bizottság a szervezési és ügyviteli feladatok ellátására létrehozott egy szakmai csoportot Tóth Imre, dr. Richnovszky Andor és Petrity József részvételével, valamint egy érdekképviseleti csoportot Nagy András országgyűlési képviselő, Éber András polgármester és dr. Pataki Gábor alpolgármester urak bevonásával. Majd saját munkatervének megvitatásával folytatták munkáját. A vita során elfogadásra került a munkaterv első része, a rövidtávon megoldásra váró feladatok kérdésköre az alábbiak szerint.

1. A hullámtéri terület vízháztartási viszonyainak vizsgálata, alapvető hidrológiai és morfológiai összefüggések feltárása.

— A hullámtéren lévő holtágak rehabilitációjának koncepciója. (A TK 1986-os vízgazdálkodási tanulmánytervének felhasználásával.)

— A tájvédelmi körzet területén közlekedési célokat szolgáló, korábban készült mederátöltések és lecsapoló csatornák funkciójának felülvizsgálata és az eredeti állapot helyreállítása.

— Az "Ártéri vegetáció hidrológiai és ökológiai összefüggései" című holland-magyar tanulmány ajánlásainak hasznosítása.

— A holtágak belső mederelzárásainak megnyitási lehetőségének vizsgálata.

2. A hullámtéri terület ökológiai összefüggéseinek feltárása a természeti értékek számbavétele, védelme és kezelése, erdő és vadgazdálkodási feladatok végrehajtása.

— Helyzetfeltáró tanulmányterv készítésének megkezdése.

— A fokozottan védett területek deklarálása.

— Erdőrendezési tervek felülvizsgálata.

— A TK kezelési szabályzatának átdolgozása.

— Erdőfelújítási és állománynevelési módszerek kidolgozása és érvényesítése az ezután készülő erdőgazdasági, telepítési és felújítási tervekben.

— A TK természetvédelmi felügyelői szervezetének kialakítása.

— A Béda-Karapanca TK bevonása problémakörbe.

3. A kutatási programok pénzügyi támogatási lehetőségeinek vizsgálata:

— Magyar-holland vízügyi együttműködés.

— A PHARE program támogatási lehetősége.

— Oktatási intézmények programtámogatási lehetőségei (TEMPUS program)

4. A hullámtéri terület, üdülés, pihenés, idegenforgalmi célú hasznosítási lehetőségeinek vizsgálata:

— Dunai strandterület kialakítási lehetőségének vizsgálata.

— A Szeremlei-Sugovica bal parti részére (nyárigát és árvédelmi töltés között) hétvégi telkek kialakítási lehetőségének vizsgálata.

— A Nagypandúr-szigeten megkezdett üdülőtelek kialakítások fejlesztési lehetőségei.

— A Nagypandúr-szigeti területen idegenforgalmi célú üdülőfaluk létrehozásának lehetőségei.

— A víziturizmus és horgászati lehetőségek kérdésének újraszabályozása a TK területén.

— A halászati tevékenység újraszabályozása a TK területén.

— A tolnai, faddi és bogyiszlói holtágak üdüléscélú hasznosításához szükséges vízpótlási feltételek biztosítása.

— Idegenforgalmi célú hasznosítás lehetőségének vizsgálata, fejlesztése.

— Tisztázandó a tulajdonjog, kezelői jog, használati jog.

— Az üdülőterületeket, rekreációs feladatokat ki kell vonni a természetvédelmi területről.

A bizottság hosszútávú feladatainak meghatározása a soronkövetkező ülésen, 1991. május 3-án kerül sor.

Petry József

BAJAIMADARAKBAJAIMADARAK

Bajai madarak
sose költözzetek
tündérfálylak alá,

Istennel suttogó, Isten
kórusában szépséget dúdoló
dús lombú fára. Biztosabb
a silány, olyan divat járja.

Meghallgatlak rigó, széncinke,
poszáta: mintha csak szállna, örökké
szállna, millió levéllel repül a nyárfa,
eléri az eget. Ó, boldog trilla-nép,
mért telik kedvetek halála jegyében,
súlyos zuhanása gyenge babáitok halála
is léssen. Fáitok ereje, a földelő,
a föld kiomlott, lengő lobogója
riasztja a gyávát. Istenértő madarak
az embert nem tudjátok, ő itt alant
megbosszulja azt, aki fölé emelkedik,
ha rövidlátó szívvel nem éri el csúcsát.
És vonzáskörében szimatolgat mind, aki
nem érti, hogy cinkos a néma, s a ráhagyás
a hit ájult állapota: pitiző halál... "Langyos
embert kiköpi a szám..." Lám, benzígózt
okádó gépkocsi sárkányon érkezik valahány
rögzíteni helyszínt. Fáitok törzse körül ugrál
a törpehad, s körbe-szépségükön kutatja a rést.
Nehéz a dolga, rózsaszivacs tüdejét dohányfüst
pácolja, míg esze e fura desszertbe csomagolva
habzani nem kezd. Istenem! Mindig a harsány
a győztes: angyalbűnötök lett a mögöttes...
Jaj nektek, bajai fák! Összefabrikált érvek
alapján mondja ki a szentenciát: árnyatok és
pille természetek árt az egészségnek... Hiába
elemzi fehér véredet a törpe, elítelt nemes
nyár, dalok ihletője, te plüss tapintású, fák
között elsőhegedős, lelked titka nem tanulható,
noha nevedben a válasz. Bárcsak értené a szépség
e könnyed hatalmát, egekkel versengene dédelgetni
téged, s nem élezne baltát. De súlyos rangkorona
nyomja porba fejét, mely lassan abronccsá
válk ott. Ám így is szereti, ha szorítani
kezdi legott lekapja, az egó mákonyába
mártja, s ide-oda gurigálja. Ti csak
aprók vagytok: rigó, széncinke,
poszáta; apró óriások, fáitok
csúcsán ringtok, mint a sugár,
ringtok, mint a hold. Kamasz
fények pántlikázzák tavasz
szélhintőit, induljatok el
hát messzi határba; bajai
madarak ne rakjatok fészket
lombpalotába.

baja

imad

arak

baja

imad

arak

Válasz a Bajcsy-Zsilinszky úti fák elítélésére

**AZ ORTUTAY GYULA
ÁLTALÁNOS MŰVELŐDÉSI
KÖZPONT
FELHÍVÁSA**

Tisztelt Szülők, Iskolák, Termelőüzemek, Vállalkozók!

1991. június 11-ére tervezi a LUTRA Magazin Szerkesztősége magyar gyermekcsoport indulását Kínába.

Magyarországról összesen 6 gyermek (9-15 év közötti) és 2 kísérő utazik. Baja városa lehetőséget kapott, hogy 2 gyermek — ha egészségileg alkalmasak — innét utazzon!

Útvonal: Budapestről autóbusszal Isztambulba, onnét repülőgéppel Pekingbe, vonattal Tienszinbe, tengerjáró hajóval Tailenbe és vissza.

Az utazás feltétele az orvosi alkalmaság, a szülői és/vagy támogatói költségvállalás.

A várható költség kb 70-80 ezer Ft/fő. Ebben benne van a szállás, a kínai étkeztetés, a belépőjegyek, az autóbusz, a repülő, a vonat és a hajójegyek.

Kérjük a támogató szándékú jogi- és természetes személyek jelentkezését a következő címre:

Ortutay Gyula Általános Művelődési Központ

6500 Baja, dr. Ortutay u. 14.

Jelentkezési határidő: 1991. május 2-a, csütörtök.

A LUTRA Magazin Szerkesztőségének címe:

Budapest, Pf.48. (1363)

Részletes tájékoztatás az első összeövetelen, melynek időpontja: május 4-e, szombat, 10 óra.

Helye: Budapest, Deák téri Iskola, Sütő u. 1.

**NEM KELL AGGÓDNIA,
SEGÍT A PROVIDENCIA**

KÉRJÜK, JELÖLJE MEG, AMIRE SZÜKSÉGE VAN

- CSALÁDI BIZTOSÍTÁS
- CASCO ÉLETBIZTOSÍTÁS
- ÉLET- ÉS BALESETBIZTOSÍTÁS
- SZABADFOGLALKOZÁSÚAK BIZTOSÍTÁSA
- (ORVOS, ÜGYVÉD, KÖZJEGYZŐ, STB.)

**KÉRJE, HOGY KERESSE FEL
A PROVIDENCIA MUNKATÁRSA
MEGBÍZOTTUNK AZ ÖN POSTÁSA**

NÉV:

CÍM:

MEGFELELŐ IDŐPONT:

VAGY KÉRJE TELEFONHÍVÁSUNKAT!

TELEFONSZÁMOM:

TEGYEN EGY PRÓBÁT VELÜK,

FELKÉSZÜLTÜNK AZ ÖN BIZTOSÍTÁSI
IGÉNYEINEK KIELÉGÍTÉSÉRE

CÍM: PROVIDENCIA OSZTRÁK-MAGYAR BIZTOSÍTÓ RT.

KIRENDELTSÉGE

BAJA, 6501, Pf.: 327

ÁRPÁD TÉR 3. II/209

TELEFON: 79/23-344

PR

BAJAI HONPOLGÁR

Független város- és környezetvédő lap
Megjelenik minden hónap első napján

Felelős szerkesztő: Gyulavári József

A szerkesztőbizottság vezetője:

Bánáti Tibor

A szerkesztőbizottság tagjai:

Kalocsa Béla

Dr. Lovas György

Nemes Gábor

Dr. Richnovszky Andor

Dr. Solymos Ede

Schmidt Antal

Kiadja az Ortutay ÁMK.

és a BAJATON Kft.

Postacím: Baja, Pf. 345

Felelős kiadó: Csiba Gyula

Szedés és formaképzés: TÓNUS DTP

Nyomtatás: BAJAPRESS Kft.